

**Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний університет**

В. М. Ніколаєнко

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ 70–90-Х РОКІВ ХІХ СТОЛІТТЯ

**Методичні рекомендації до практичних занять
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності «Середня освіта»
освітньо-професійної програми
«Середня освіта (Українська мова і література)»**

**Затверджено
вченою радою ЗНУ
Протокол № 8 від 25.02.2025**

Запоріжжя 2025

Ніколаєнко В. М. Історія української літератури 70–90-х років ХІХ століття : методичні рекомендації до практичних занять для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Середня освіта» освітньо-професійної програми «Середня освіта Українська мова і література»). Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2025. 82 с.

Методичні рекомендації до практичних занять містять тематику і зміст практичних занять із переліком основної та додаткової рекомендованої літератури, завдання з самостійної роботи. Завдання до практичних занять, самостійної роботи, перелік запитань для самоперевірки, контролю знань та тести дадуть змогу перевірити знання і навички, здобуті при вивченні курсу. У пригоді під час підготовки до аудиторних занять і різних форм контролю стане короткий термінологічний словник.

Для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Середня освіта» освітньо-професійної програми «Середня освіта (Українська мова і література)».

Рецензент

Н. В. Горбач, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури кафедри української літератури

Відповідальний за випуск

В. М. Ніколаєнко, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури кафедри української літератури

ЗМІСТ

Вступ.	4
Твори для обов'язкового прочитання.	8
Тематика практичних занять.	10
Схеми аналізу літературних творів.	47
Перелік завдань для самостійної роботи.	50
Перелік питань для тематичного опитування.	51
Тексти творів.	54
Тести для перевірки знань.	55
Короткий термінологічний словник.	66
Рекомендована література до курсу.	71
Використана література до курсу.	81

ВСТУП

Українська література 70–90-х років XIX століття – один із кроків на шляху потужного руху української культури, „розвитку кращих традицій попередніх етапів та визрівання нових художніх якостей” (П. Федченко). У творах цього періоду знайшов втілення процес суспільного духовного розвитку, втілено національний менталітет, виражено почуття і прагнення, морально-етичні засади нації.

Курс „Історія української літератури 70–90-х років XIX століття” складається має теоретичну та практичну спрямованість. Лекційний курс передбачає ознайомлення з найважливішими темами та проблемами, які формують уявлення про зміст та специфіку української літератури кінця XIX століття й вимагають системного, узагальнюючого підходу. У вступній лекції йдеться про історичні умови, про розвиток теоретичної думки, преси, журналістики на Україні.

У подальших лекціях розглядається творчість окремих письменників (відповідно до програми), подається біографічна довідка, загальна характеристика творчості, аналізуються найосновніші художні твори різних жанрів. Вивчається текстually творчість Івана Нечуя-Левицького, Панаса Мирного (Рудченка), Бориса Грінченка, Олени Пчілки (Ольги Драгоманової-Косач), Михайла Старицького, Марка Кропивницького, Івана Карпенка-Карого (Тобілевича), Павла Грабовського, Івана Манжури, Якова Щоголева, Івана Франка. При цьому звертається увага на формування світогляду письменників, розглядаються в цьому контексті їх літературно-критичні, публіцистичні твори, іноді – епістолярій. Протягом усього курсу розкриваються специфічні національні особливості, які полягають у постійному тісному зв’язку літератури з національно-визвольним, гуманістичним рухом, у якому вона міцніла й набувала сили. Система практичних занять разом із системою самостійної роботи дають змогу опанувати новий матеріал, закріпити й деталізувати його, розширити й доповнити інформацію, викладену в лекціях.

У відповіді на питання плану практичного заняття студент повинен продемонструвати:

- знання художніх текстів, розуміння їх етико-естетичної цілісності, жанрово-тематичної специфіки, композиційної структури, образної системи, мови та стилю, поезики;
- знання основних положень теорії літератури;
- вміння прочитати один твір на засадах різних літературознавчих і філософських принципів;
- розуміння національної специфіки та художньої самобутності української літератури;
- залучення літературного контексту, проведення аналогій, зіставлень з іншими творами української та зарубіжної літератур;
- дотримання мовних норм.

Самостійна робота студентів із дисципліни „Історія української літератури 70–90-х років XIX століття” передбачає:

- підготовку теоретичних питань шляхом опрацювання навчальної літератури до кожного практичного заняття;

- виконання письмових завдань різного типу, що подані до планів практичних занять;

- опрацювання рекомендованої літератури з метою розширення науково-критичної площини сприйняття й оцінки письменника різними вченими й формування власного бачення творчості митця.

Ідивідуальна робота передбачає виконання шести завдань різного характеру, які підібрано так, щоб спонукати до:

- розвитку всіх видів пам’яті виконавця;

- обов’язкового прочитання (а часом і перепрочитання) художнього тексту;

- осмислення художнього твору, а часом переосмислення, з позицій сьогодення (сучасне прочитання);

- здійснення мікроаналізу ліричного твору;

- підбору й опрацювання додаткової літератури;

- роботи з текстом;

- самостійного виконання завдань, а подеколи й проведення власного міні-дослідження;

- застосування знань із інших філологічних курсів.

Мета курсу:

- ознайомити студентів із надбанням української літератури 70–90-х років XIX століття, коли вона досягла небувалого розквіту – розвитку кращих традицій попередніх етапів і визрівання нових художніх якостей, показати загальні закономірності саморозвитку художніх систем в українській літературі, як і в інших, а також – специфічні національні особливості, що вирізняли її з-поміж інших літератур світу, розглянути на тлі загального поступу української художньої культури розвиток української прози, поезії та драматургії. Показати студентам, як історичні обставини зумовили небувалий приплив талантів, яскравих творчих постатей – Івана Нечуя-Левицького, Панаса Мирного, Бориса Грінченка, Павла Грабовського, Івана Франка та інших, подати творчі портрети цих та інших українських письменників доби.

- Показати, як нові соціально-економічні обставини, розвиток визвольного руху створили сприятливіші умови для розвитку суспільної думки, зокрема науки, мистецтва, літератури, які в другій половині XIX століття становили органічно зв’язані між собою важливі частини єдиної національної культури державно, політично й релігійно роз’єданого українського народу.

- На конкретних прикладах довести, наскільки цензурні заборони та урядові переслідування, що особливо посилювалися в цей період, численні репресивні акції шовіністичних сил у царській Росії ускладнювали й гальмували, деформували й переривали процес розвитку української

культури, виключаючи з літературного процесу ряд визначних для свого часу творів, як у цей період здійснювалася денаціоналізація української суспільності й культури, відбувалося поступове формування поколінь без національного чуття й усвідомлення власного національного коріння.

– Донести до студентів думку, як принципово важливим було науково аргументоване ствердження факту існування давньої й самобутньої української літератури, яка ще з часів Київської Русі стала одним із яскравих феноменів слов'янської і світової культури.

– Показати, як у період 70–90-х років XIX століття найважливішою й принципово новою ознакою української культури було те, що всупереч орієнтації виключно на побутово-етнографічну сферу й патріархальне минуле, що підтримувалися офіційними колами російського самодержавства, в центрі уваги передових митців і вчених перебували найхарактерніші явища суспільного процесу дійсності та історичного минулого, життя усіх соціальних верств.

– Показати, як поступово в умовах постійного розширення сфер духовної обсервації соціально-пізнавальні, морально-виховні й естетичні функції літератури реалізуються в залежності від індивідуальних особливостей письменників.

– Показати, в процесі аналізу художніх творів, як в українській літературі II половини XIX століття з'являється проблематика, що відбивала суттєві зміни в суспільному й духовному житті народу.

– Продемонструвати, що, як і в західноєвропейських літературах, центр уваги художника слова в українській літературі переходить від широкого відтворення зовнішніх обставин дії до глибини внутрішнього життя героїв.

– Довести, що українська література протягом XIX століття, як влучно зауважив Іван Франко, „стала за формою, мовою і змістом літературою модерною, європейською”.

– Довести, що українська література в 70–90-ті роки XIX століття стала „органічним виявом духовних потреб, культурних інтересів”, визвольних прагнень українського народу, із явища „в собі” перетворилася на явище „для всіх”.

За підсумками вивчення курсу історії української літератури 70–90-х років XIX століття студент повинен знати:

- основні тенденції її розвитку на конкретному етапі;
- головні віхи в цей історичний відрізок часу.
- Основні літературознавчі розвідки по творчості письменників цього періоду.

– Погляди на ті чи інші твори письменників визначеного періоду в різні часи розвитку теоретичної думки (скажімо, на твори Івана Нечуя-Левицького, зокрема „Хмари”; твори Бориса Грінченка, Олени Пчілки тощо).

– Як оцінюють творчість письменників II половини XIX століття дослідники й у діаспорі, й на материковій Україні в попередні часи й на сучасному етапі.

За підсумками вивчення курсу студенти повинні вміти:

- аналізувати художні твори відповідно до вимог сучасного літературознавства.

- Аналізувати художні твори детально, визначати окремі складові, наприклад:

- проблематику прозового твору;
- основні мотиви лірики поета;
- характер конфлікту та його суть;
- композиційні особливості;
- складові елементи сюжету;
- функції пейзажу;
- засоби характеротворення образу;
- тропи в поетичному творі;
- емоційний темпоритм твору;
- фоніку вірша;
- дати характеристику строфічної будови вірша тощо.

- Здійснювати порівняльний аналіз творів, зокрема, написаних про одні й ті ж історичні постаті, але в різні часи і різними авторами (наприклад, „Сава Чалий” Івана Карпенка-Карого і Миколи Костомарова).

- Самостійно аналізувати художні твори.

- Уміти власні думки підтверджувати думками, висловленими дослідниками літератури.

- Не боятись заперечувати думку літературознавців, полемізувати, коли для того є підстави.

- Аналізувати художні твори під кутом зору виявлення в них загальнолюдського, уникаючи соціального нашарування.

Згідно з вимогами освітньої-професійної програми здобувачі освіти повинні досягти таких компетентностей:

- здатність плекати у здобувачів освіти любов до рідного краю, відповідальне ставлення до довкілля;
- здатність до формування у здобувачів освіти загальнолюдських цінностей – людської гідності, чесності, справедливості, доброти, милосердя, співпереживання, взаємоповаги і взаємодопомоги, поваги до прав і свобод людини, конструктивної взаємодії між собою та з дорослими;
- здатність до формування у здобувачів освіти української національної ідентичності та активної громадянської позиції, поваги до історико-культурних надбань українського народу, його традицій, державної мови, готовності до захисту незалежності і територіальної цілісності України, конституційних засад державного ладу, прав і свобод українського народу;
- здатність здійснювати інтегроване навчання здобувачів освіти;
- здатність усвідомлювати особисті відчуття, почуття, емоції, потреби та емоційні стани інших учасників освітнього процесу, керувати власними емоційними станами (емоційно-етична компетентність);
- здатність поглиблювати й оновлювати свої знання, уміння та навички

відповідно до нових надбань мовознавчої, літературознавчої, педагогічної науки (здатність до навчання впродовж життя);

- здатність використовувати в датність використовувати в професійній діяльності знання про основні періоди розвитку української літератури, її напрями, жанри і стилі.

ТВОРИ ДЛЯ ОBOB'ЯЗKOBOTO ПPOЧИТАННЯ

Іван Нечуй-Левицький – „Дві московки”, „Бурлачка”, „Микола Джеря”, „Кайдашева сім'я”, „Баба Параска і баба Палажка”, „Афонський пройдисвіт”, „Сільська старшина бенкетує”, „Хмари”, „Маруся Богуславка”, „Князь Єремія Вишневецький”, „Гетьман Іван Виговський”.

Панас Мирний – „Лихий попутав”, „П'яниця”, „Хіба ревуть воли, як ясла повні?”, „Голодна воля”, „Лихо давнє й сьогочасне”, „Повія”, „Лихі люди”, „Лови”, „Серед степів”, „Пригода з Кобзарем”, „Морозенко”.

Борис Грінченко – „Смутні картини”, „Хлібороб”, „Сорока”, „Неначе”, „Бурлака”, „Шматок хліба”, „Удові”, „До праці”, „Прийде!”, „Некрасову й Шевченкові”, „Гармонія”, „Маніфест”, „Маруся Вітрова”, „Без хліба”, „Сама, зовсім сама”, „Батько та дочка”, „Екзамен”, „Непокірний”, „Грицько”, „Кавуни”, „Олеся”, „Серед темної ночі”, „Під тихими вербами”, „Сонячний промінь”.

Олена Пчілка – „Забавний вечір”, „Чад”, „Світло добра і любові”, „Товаришки”, „Соловийовий спів”, „Збентежена вечеря”, „Сосонка”, „Півтора оселедця”.

Яків Щоголев – „Ткач”, „Чередничка”, „Вівчарик”, „Бурлаки”, „Палати”, „Осінь”, „Зимовий ранок”, „Косарі”, „Ікона”, „Орел”, „Воля”, „Остання січа”, „Хортиця”, „Опізнився”, „Лебідь”, „Гречкосій”.

Іван Манжура – „Декому”, „Старий музика”, „До музи”, „Кобзар”, „До Дніпра”, „Над Дніпром”, „Степова дума”, „Степ”, „Сум”, „Веснянка”, „Щира молитва”, „Бурлакова могила”, „З заробітків”, „Босяцька пісня”, „Мати”, „Град”, „Пан-брехун”, „Трьомсин-богатир”.

Павло Грабовський – „До парнасців”, „Я не співець чудовної природи”, „До сіячів”, „Співець”, „Робітниківі”, „Швачка”, „Трудівниця”, „Сироти”, „Веснянка”, „Дайте!”, „Омана”, „Допусти”, „Мало нас, та це дарма...”, „Наперед!”, „Пісня кайданників”, „Не раз ми ходили в дорогу”, „До Н.К.С.”, „Из дневника невольника”, „До матері”, „До України”, „Народові українському”, „До галичан”, „Кричимо ми бучно”, „До Б.С-го”, „Прийде день великої відроди”, „Дещо про творчість поетичну”, листи.

Михайло Старицький – „Поету”, „Край коминка”, „Швачка”, „Борцю”, „Двері, двері замкніть!”, „Занадто вже!”, „Ніч”, „Місто спить”, „Бажання”, „І гвалт, і кров...”, „На прю!”, „Слов'янська доля”, „Виклик”, „Монологи про кохання”, „Не судилось”, „У темряві”, „Ой, не ходи, Грицю...”, „Талан”, „Маруся Богуславка”, „Облога Буші”, „Богдан Хмельницький”, „Осада Буши”, „Богдан Хмельницький”.

Марко Кропивницький – „Дай серцю волю, заведе в неволю”, „Доки сонце зійде, роса очі виїсть”, „Глитай, або ж Павук”, „Дві сім’ї”, „По ревізії”.

Іван Карпенко-Карий – „Бурлака”, „Наймичка”, „Безталанна”, „Розумний і дурень”, „Мартин Боруля”, „Сто тисяч”, „Хазяїн”, „Суєта”, „Житейське море”, „Сава Чалий”.

Іван Франко – „Безмежнеє поле”, „Не раз у сні являється мені”, „Зелений явір”, „Червона калино, чого в лузі гнешся?”, „Чого являєшся мені у сні?”, „Як почуєш вночі”, „Не боюсь я ні бога, ні біса...”, „Самогубство – се трусість”, „Ой ти, дівчино, з горіха зерня...”, „Поет мовить”, „Україна мовить”, „Сідоглавому”, „Декадент”, „Земле, моя всеплодющая мати”, „Притча про життя”, „На Підгір’ю села невеселі”, „В шинку шумить”, „Лист із Бразилії”, „Легенди”, „Ходить вітер по житі”, „У долині село лежить”, „Посвята Миколі Вороному”, „Трагедія артистки”, „Антошкові П.”, „Страшний суд”, „Наймит”, „Смерть Каїна”, „Мойсей”, „Панські жарти”, „Іван Вишенський”, „Ботокуди”, „Лис Микита”, „Навернений грішник”, „Моя стріча з Олексою”, „Schönschreiben”, „Борислав сміється”, „Добрий заробок”, „Домашній промисел”, „Свинська конституція”, „Історія кожуха”, „Історія однієї конфіскації”, „Чиста раса”, „Доктор Бессервіссер”, „Рутенці”, „Місія”, „Чума”, „Малий Мирон”, „Оловець”, „Отець гуморист”, „Захар Беркут”, „Основи суспільності”, „Перехресні стежки”, „Лель і Полель”, „Украдене щастя”, „Учитель”, „Будка ч. 27”.

Перелік поезій для вивчення напам’ять

Павло Грабовський – „До Н.К.С” („Такої певної, святої”).

Іван Франко – „Чого являєшся мені у сні?”, „Червона калино, чого в лузі гнешся?”, „Земле, моя всеплодющая мати”, уривок із прологу до поеми „Мойсей”;

Борис Грінченко – „Хлібороб”, „Сорока”.

Михайло Старицький – „Виклик”, „Монологи про кохання”.

Івана Манжури – „Над Дніпром”, „До Дніпра”.

Якова Щоголева – „Хортиця”, „Зимовий ранок”.

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1: Повість Івана Нечуя-Левицького „Кайдашева сім'я”

1. Специфіка реалізації художньої ідеї в повісті Івана Нечуя-Левицького „Кайдашева сім'я”: текст і підтекст твору.
2. Сюжетно-композиційна організація повісті.
3. Особливості оповідної манери у творі.
4. Образна система твору. Засоби характеротворення образів.
5. Засоби творення комічного в повісті.

Література

Основна

1. Іван Нечуй-Левицький. Історія української літератури XIX ст. (70–90-ті роки) : у 2 кн. : підруч. / за ред. О. Д. Гнідан. Київ : Вища школа, 2003. Кн. 1. С. 216–219.
2. Крутікова Н. Нечуй-Левицький. *Історія української літератури. XIX століття* : у 3 кн. : навч. посіб. / за ред. М. Яценка. Київ : Либідь, 1997. Кн. 3. С. 108–111.
3. Крутікова Н. Іван Нечуй-Левицький. *Історія української літератури XIX століття* : у 2 кн. : підруч. / за ред. Акад. М. Г. Жулинського. Київ : Либідь, 2006. Кн. 2. С. 391–393.
4. Сірук В. Історія української літератури 2-ої половини XIX століття: мистецькі орієнтири, культурно-історичний контекст: навчальний посібник (для бакалаврів галузі знань 01 Освіта, спеціальності 014 Середня освіта програми “Українська мова та література. Світова література”; галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 035 Філологія, освітньої програми “Українська мова та література. Світова література”. Луцьк: Терен, 2021. С. 30–31.

Додаткова

1. Абрамова І. „Кайдашева сім'я”: моє прочитання : есей. *Літературний журнал одного автора*. Львів, 1998. № 8 (14). 20 с.
2. Абрамова І. Національний код героїв прози І. С. Нечуя-Левицького. *Вісник Запорізького державного університету* : зб. наук. Статей. Серія : Філологічні науки. 2004. № 2. С. 5–10.
3. Бродюк Ю. Художнє втілення образу батька в повісті „Кайдашева сім'я” І. Нечуя-Левицького та романі „Жменяки” М. Томчания. URL: <https://litstud.knu.ua/khudozhnye-vtlennya-obrazu-bat-ka-v-povisti-kaydasheva-sim-ya-i-nechuya-levyts-ko-ho-ta-romani-zhmenyaku-m-tomchaniya/>
4. Долгушева О. „Родинна сварка” у творах І. Нечуя-Левицького у світлі конфліктології та культурології. *Вісник Запорізького державного університету* : зб. наук. Статей. Серія : Філологічні науки. 2004. № 2. С. 60–65.

5. Кавун Л. Повість Івана Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я» і мімезис. *Проблеми інтерпретації художнього твору*. 2018. № 26. С. 97–105.
6. Могильницька Г. Люди на бездоріжжі: комедія про трагедію: до проблеми адекватного прочитання української класики (І. Нечуй-Левицький). *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2009. № 12. С. 106–122.
7. Нечуй-Левицький І. „Кайдашева сім'я”: Перший варіант початку повісті. *Урок української*. 2002. № 7. С. 46–47.
8. Павличко С. Фройдистський аналіз української класики: Шевченко, Костомаров, Куліш, Нечуй-Левицький. *Павличко С. Теорія літератури*. Київ : Основи, 2002. С. 257–263.
9. Токмань Г. Екзистенціально-діалогічне прочитання соціологічних смислів у повісті І. Нечуя-Левицького „Кайдашева сім'я”. URL: <https://litstud.knu.ua/wp-content/uploads/2020/03/57-16.pdf>
10. Якимчук П. Родинно-світоглядний філософський феномен Івана Нечуя-Левицького та вітчизняний християнсько-консервативний контекст. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2011. № 1. С. 41–49.

Методичні вказівки

Готуючись до заняття скористайтесь рекомендаціями до виконання вимог, які ставляться до відповідей здобувачів освіти на практичному занятті. Їх ви знайдете вище. Також доречно пригадати поняття „текст”, „підтекст”, „сюжет”, „фабула”, „композиція”, „оповідь”, „жанр”, „комічне”, „гумор”, „сатира”, „іронія”, „гротеск”, „бурлеск”, їх специфіку. Це допоможе вам обрати правильний алгоритм аналізу повісті „Кайдашева сім'я” під заданим кутом зору. Для побудови переконливої відповіді необхідно апелювати до твору, тож підібрані завчасно цитати будуть дуже доречними. При підготовці відповіді на перше питання наполегливо радимо опрацювати сьоме джерело з основного списку рекомендованої літератури. Працюючи над останнім питанням плану, брати до уваги те, що в повісті І. Нечуя-Левицького „Кайдашева сім'я” використано значний комплекс засобів творення комічного: прислів'я й приказки, порівняння; творення, стилістичних синонімічних рядів; творення і вживання фразеологічних синонімів; змалювання зовнішності персонажів; контраст; прийом антонімічної іронії як засіб індивідуалізації мови; гумористичне й сатиричне забарвлення епітетів у епізодах змалювання щоденного життя Кайдашів; евфемізми; гумористично-сатирична пісня; епізоди, текстуально побудовані за законами усної творчості, комічні ситуації тощо.

Завдання

1. Чому, на Вашу думку, саме родинну сварку використовує автор для розкриття ідеї твору?
2. Дайте розгорнуту характеристику одного з персонажів (на вибір). Продемонструвати його сильні й слабкі сторони.

Питання для самоконтролю

1. Визначте жанровий різновид твору.
2. Історія якої родини знайшла художнє осмислення в повісті І. Нечуя-Левицького „Кайдашева сім'я”?
3. Де відбуваються основні події твору?
4. Старша невістка Кайдашів у дівочтві мала прізвище...
5. Що зачарувало Лавріна в Мелашці, коли він її вперше побачив?
6. Що вабило Карпа в Мотрі, а згодом дратувало?
7. Чому І. Нечуя-Левицький змінив початок і кінцівку повісті?
8. Як називали Марусю Кайдашиху односельці?
9. Чим Омелько Кайдаш заробляв на життя?
10. Чому, на вашу думку, саме грушу обрав автор як один із найбільш дратівливих об'єктів для родини Кайдашів?
11. Чому, на вашу думку, автор обходить увагою наймолодше покоління Кайдашів, навіть не згадує їхні імена?
12. Чому, на вашу думку, письменник майже не використовує сатиричних прийомів і засобів зображення?
13. Хто з письменників I пол. XIX ст. працював в жанрі повісті?
14. Де і коли вперше опубліковано твір?
15. Назвіть художників, які ілюстрували повість І. Нечуя-Левицького „Кайдашева сім'я”.
16. Хто є автором віршованого переказу за мотивами повісті І. Нечуя-Левицького „Кайдашева сім'я”?
17. Які ви можете назвати сучасні форми мистецького осмислення повісті І. Нечуя-Левицького „Кайдашева сім'я”?

Тема 2: Роман Івана Нечуя-Левицького „Князь Єремія Вишневецький”

1. Історична тема у творчості Івана Нечуя-Левицького.
2. Реконструкція минулого в романі:
 - а) художнє осмислення епохи;
 - б) постать Єремії Вишневецького в історії;
 - в) рецепція образу Єремії Вишневецького Іваном Нечуєм-Левицьким.
3. Жанрово-стильові особливості твору.

Література

Основна:

1. Іван Нечуй-Левицький. Історія української літератури XIX ст. (70–90-ті роки) : у 2 кн. : підруч. / за ред. О. Д. Гнідан. Київ : Вища школа, 2003. Кн. 1. С. 220–240.
2. Крутікова Н. Нечуй-Левицький. Історія української літератури. XIX століття : у 3 кн. : навч. посіб. / за ред. М. Яценка. Київ : Либідь, 1997. Кн. 3. С. 119–123.

3. Крутікова Н. Іван Нечуй-Левицький. *Історія української літератури XIX століття* : у 2 кн. : підруч. / за ред. Акад. М. Г. Жулинського. Київ : Либідь, 2006. Кн. 2. С. 401–402.
4. Сірук В. Історія української літератури 2-ої половини XIX століття: мистецькі орієнтири, культурно-історичний контекст: навчальний посібник (для бакалаврів галузі знань 01 Освіта, спеціальності 014 Середня освіта програми “Українська мова та література. Світова література”; галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 035 Філологія, освітньої програми “Українська мова та література. Світова література”. Луцьк: Терен, 2021. С. 30–31.

Додаткова

1. Баран Є. Морально-етична проблематика в історичній романістиці І. С. Нечуя-Левицького. *Вісник Прикарпатського університету. Серія : Філологія*. Івано-Франківськ : Плай, 1995. Вип. 1. С. 61–67.
2. Бойко Н. Герой й антигерой в історичних романах І. Нечуя-Левицького. *Дивослово*. 2001. № 1. С. 123–126.
3. Бойцун І. Культурна модель України в історичній белетристиці XIX століття. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки*. Луганськ. 2009. № 3. Ч. 1. С. 51–55.
4. Габдрахманова Л. Історична проза І. Нечуя-Левицького: жанрово-стильові особливості. *Вісник Запорізького національного університету* : зб. наук. статей. Серія : Філологічні науки. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2010. № 2. С. 4–14.
5. Калинчук А. Особливості характеротворення в історичних романах І. Нечуя-Левицького. *Слово і Час*. 2000. № 11. С. 26–32.
6. Пода О. Польські джерела роману І. С. Нечуя-Левицького „Князь Єремія Вишневецький”. *Вісник Запорізького державного університету* : зб. наук. статей. Серія : Філологічні науки. Запоріжжя : Запорізький державний університет, 2001. № 1. С. 95–99.
7. Приходько І. Тема національної зради у творчості І. Нечуя-Левицького. *Педагогічна думка*. 2010. № 3. С. 77–81.
8. Сюдюков І. На порозі вибору: історична проза Івана Нечуя-Левицького / І. Сюдюков. *День*. 2005. 7 жовтня. С. 8.

Методичні вказівки

Готуючись до заняття скористайтесь рекомендаціями до виконання вимог, які ставляться до відповідей здобувачів освіти на практичному занятті. Їх ви знайдете вище. Також доречно пригадати поняття „текст”, „підтекст”, „сюжет”, „фабула”, „композиція”, „оповідь”, „жанр”, „комічне”, „гумор”, „сатира”, „іронія”, „гротеск”, „бурлеск”, їх специфіку. Це допоможе вам обрати правильний алгоритм аналізу повісті „Кайдашева сім’я” під заданим кутом зору. Для побудови переконливої відповіді необхідно апелювати до твору, тож підібрані завчасно цитати будуть дуже доречними. При підготовці відповіді на

перше питання наполегливо радимо опрацювати сьоме джерело з основного списку рекомендованої літератури. Працюючи над останнім питанням плану, брати до уваги те, що в повісті І. Нечуя-Левицького „Кайдашева сім'я” використано значний комплекс засобів творення комічного: прислів'я й приказки, порівняння; творення, стилістичних синонімічних рядів; творення і вживання фразеологічних синонімів; змалювання зовнішності персонажів; контраст; прийом антонімічної іронії як засіб індивідуалізації мови; гумористичне й сатиричне забарвлення епітетів у епізодах змалювання щоденного життя Кайдашів; евфемізми; гумористично-сатирична пісня; епізоди, текстуально побудовані за законами усної творчості, комічні ситуації тощо.

Завдання

1. Чому історичні романи Івана Нечуя-Левицького прийшли до українського читача лише в 90-х роках ХІХ століття?
2. Художня достовірність образу Єремії Вишневецького в романі Івана Нечуя-Левицького?
3. Авторське розуміння історії, її ролі в освіті й мистецтві.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть твори І. Нечуя-Левицького на історичну тему?
2. Хто був найбагатшим магнатом України й Польщі в І пол. ХVІІ ст.?
3. Нашадком яких родів є Єремія Вишневецький?
4. Хто був опікуном Єремії?
5. У колі якої віри були дядько-опікун і малий небіж?
6. Де навчався Єремія?
7. Про кого йдеться в словах: «Славний паросток славного дерева! Паросток дому Гедиминового та Яггедонового...»?
8. Що манило Єремію змалку?
9. Чим зайнявся Єремія по поверненню в свої землі після навчання?
10. Чому Польща більше вабить Єремію, ніж Україна?
11. Що привабляло Єремію в Гризельді?
12. Кого Вишневецький бере у свати?
13. Кого/чого боявся Владислава ІV?
14. Як називають козаки князя Єремію?
15. Що Єремію вразило в Кривоносові при першій зустрічі?
16. Що сталося з польними гетьманами, які потрапили в козацький полон?
17. Хто підняв немирівців на польських панів?
18. Що отримали козаки в результаті перемоги на р. Пилявці?
19. Як довго тривала облога польського війська під Збаржем?
20. Як закінчується сюжетна лінія Єремії?

Тема 3: Повість Панаса Мирного „Лихі люди”

1. Тема інтелігенції в художній рецепції Панаса Мирного.

2. Поетикальна матриця повісті.
3. Специфіка сюжетно-композиційної організації твору.
4. Психологізм твору.
5. Образна система повісті.

Література

Основна

1. Майдан О. Панас Мирний. *Історія української літератури XIX століття* : у 2 кн.: підруч. / за ред. акад. М. Г. Жулинського. Київ : Либідь, 2006. Кн. 2. С. 436–437.
2. Майдан О. Панас Мирний. *Історія української літератури. XIX століття* : у 3 кн.: навч. посіб. / за ред. М. Т. Яценка. Київ : Либідь, 1997. Кн. 3. С. 153–155.
3. Панас Мирний. *Історія української літератури XIX століття (70–90-ті роки)* : у 2 кн.: підруч. / за ред. О. Д. Гнідан. Київ : Вища школа, 2003. Кн. 1. С. 323–330.
4. Сірук В. Історія української літератури 2-ої половини XIX століття: мистецькі орієнтири, культурно-історичний контекст: навчальний посібник (для бакалаврів галузі знань 01 Освіта, спеціальності 014 Середня освіта програми “Українська мова та література. Світова література”; галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 035 Філологія, освітньої програми “Українська мова та література. Світова література”. Луцьк: Терен, 2021. С. 31–33.

Додаткова

1. Гончарук М. Проблема основного тексту прозових творів Панаса Мирного 1870-х років. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/31951/02-Noncharuk.pdf?sequence=1>
2. Грицай М. Панас Мирний. Київ : Дніпро, 1986. 191 с.
3. Майдан О. Психологічні спостереження Панаса Мирного в жанрі роману. *Слово і Час*. 1999. № 10. С. 28–32.
4. Мелешко В. Художні засоби творення образів інтелігентів у повістях Панаса Мирного URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/1571/1/Meleshko.pdf>
5. Ніколаєнко В., Винник К. Інформативність семантики кольору в повісті Панаса Мирного „Лихі люди („Товариші”)”. *Таїни художнього тексту* : зб. наук. праць. Дніпропетровськ : Пороги, 2007. С. 278–288.
6. Сімович В. Панас Мирний. „Лихі люди”. *Сімович В. Праці* : у 2 т. Культура. Чернівці, 2005. Т. 2. : Літературознавство. С. 359–360.
7. Фролова К. Аналіз художнього твору. Київ : Радянська школа, 1975. 175 с.
8. Черкаський В. Вивчення творчості Панаса Мирного : посіб. для вчителів. Київ : Радянська школа, 1983. 193 с.
9. Черкаський В. Художній світ Панаса Мирного. Київ : Дніпро, 1989. 349 с.

10. Швець Н. Соціальний протест як ознака демократичного світогляду персонажів художньої прози Панаса Мирного. *Рідний край*. 2006. № 2. С. 71–74.
11. Шупта-В'язовська О., Чорна М. Психологізм повісті Панаса Мирного „Лихі люди” в контексті художнього часу та простору. *Вісник Запорізького державного університету*. Серія : Філологічні науки. Запоріжжя : Запорізький державний університет, 2004. № 4. С. 173–175.

Методичні вказівки

Повість Панаса Мирного „Лихі люди” – твір з оригінальною зовнішньою і внутрішньою композицією. Автор, використовуючи вже апробований об'єктивний тип оповіді, представляє новий художній образ інтелігента-різночинця. Робоча назва твору („Що підчас дума і робить чоловік, коли йому не дадуть спати”) дає розуміння щодо особливостей художнього стилю письменника. Його цікавить психологічний стан людини, яка перебуває в критичних життєвих ситуаціях. Дві часові площини, зображення минулого у формі спогадів, марень, асоціацій, чергувань реального й ірреального світів тощо – засоби, котрі забезпечують реалізацію художньої мети письменника. Твір складний, багатоплановий і про це треба пам'ятати під час підготовки до практичного заняття. Для кращого розуміння повісті варто ознайомитися з соціально-політичною ситуацією, яка в 1870-х роках була вкрай напруженою. Вдумливе прочитання твору, опрацювання рекомендованої літератури й виконання завдань допоможуть проникнути в мікро й макрорівні художнього світу повісті.

Завдання

1. Специфіка використання кольору в повісті.
2. Роль ономастики в розкритті ідейно-художнього задуму роману.
3. Світоглядна концепція інтелігента різночинця.

Питання для самоконтролю

1. Над яким твором Панас Мирний припинив роботу задля написання повісті „Лихі люди”?
2. На яку подію автор зреагував своєю повістю „Лихі люди”?
3. Які ще назви має повість Панаса Мирного „Лихі люди”?
4. Який художній засіб є домінуючим у повісті Панаса Мирного „Лихі люди”?
5. Які засоби психологізму використовує Панас Мирний в повісті „Лихі люди”?
6. Хто з персонажів повісті Панаса Мирного „Лихі люди” є служителями системи?
7. Чому Тимофій Жук не спілкується з матір'ю?
8. У кого з персонажів зовнішній вигляд не відповідає внутрішній сутності?
9. Чому дослідники вважають, що Панас Мирний у повісті „Лихі люди” порушує свої мистецькі засади?

10. Якою картиною починається повість Панаса Мирного „Лихі люди”?
11. Чиї слова взято автором за епіграф твору „Лихі люди”?
12. Де вперше надруковано повість і під якою назвою?
13. Коли розгортаються події повісті Панаса Мирного „Лихі люди”?
14. Яка роль Тимофія Жука в житті Петра Телепня?
15. Яку роль виконує експозиційна частина повісті Панаса Мирного „Лихі люди”?

Тема 4: Роман Панаса Мирного та Івана Білика „Хіба ревуть воли, як ясла повні?”

1. Жанрово-тематичне багатство художнього літературного доробку Панаса Мирного.
2. Жанрова специфіка художнього твору „Хіба ревуть воли, як ясла повні?”
3. Часопросторові параметри твору.
4. Психологізм роману.
5. Сюжетно-композиційні особливості.
6. Проблематика твору.

Література

Основна:

1. Майдан О. Панас Мирний. *Історія української літератури XIX століття* : у 2 кн. : підруч. / за ред. акад. М. Г. Жулинського. Київ : Либідь, 2006. Кн. 2. С. 433–435.
2. Майдан О. Панас Мирний. *Історія української літератури. XIX століття* : у 3 кн. : навч. посіб. / за ред. М. Т. Яценка. Київ : Либідь, 1997. Кн. 3. С. 154–155.
3. Панас Мирний. *Історія української літератури XIX століття (70–90-ті роки)* : у 2 кн. : підруч. / за ред. О. Д. Гнідан. Київ : Вища школа, 2003. Кн. 1. С. 351–358
4. Сірук В. Історія української літератури 2-ої половини XIX століття: мистецькі орієнтири, культурно-історичний контекст: навчальний посібник (для бакалаврів галузі знань 01 Освіта, спеціальності 014 Середня освіта програми „Українська мова та література. Світова література”; галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 035 Філологія, освітньої програми „Українська мова та література. Світова література”. Луцьк: Терен, 2021. С. 31–33.

Додаткова

1. Ільницький О. Конфлікт між козацьким і селянським світоглядом у романі „Хіба ревуть воли, як ясла повні?” *Слово і Час*. 1990. №4. С. 50–57.
2. Ковдя С. Новаторство Панаса Мирного у створенні системи персонажів. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2003. № 5. С. 8–10.
3. Майдан О. Психологічні спостереження Панаса Мирного в жанрі роману. *Слово і Час*. 1999. № 10. С. 28–32.

4. Михальчук О. Об'єктивний тип романного мислення: (Роман “Хіба ревуть воли, як ясла повні?”). *Слово і Час*. 1994. № 4–5. С. 22–26.
5. Починок Л. „Світ правди і любові”: християнський вектор життєтворчості Панаса Мирного. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. : Філологія. 2021. № 50, Т. 2. С. 46–50.
6. Сізова К. Особливості зображення людини у творах Панаса Мирного. URL: <https://tractatus.sumdu.edu.ua/Arhiv/2007-1/14.pdf>
7. Ушкалов Л. Творча історія роману “Хіба ревуть воли, як ясла повні?” *Слово і Час*. 2019. № 5. С. 3–13.
8. Хачатурян К. Специфіка просторово-часової організації роману Панаса Мирного „Хіба ревуть воли, як ясла повні?” *Актуальні питання гуманітарних наук*. Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка. 2020. Вип. 34. Том 5. С. 146–152.
9. Черкаський В. Художній світ Панаса Мирного. К. : Дніпро, 1989. С. 59–187.
10. Янковська Ж. Національно-концептний простір у романі Панаса Мирного “Хіба ревуть воли, як ясла повні?: паралельне прочитання (топос “Дім”). *Studia ukrainica posnaniensia*. 2019. Т. 7., № 1. URL: <https://doi.org/10.14746/sup.2019.7.1.19>

Методичні вказівки

Підготовку до практичного заняття радимо почати з уважного прочитання роману Панаса Мирного та Івана Білика „Хіба ревуть воли, як ясла повні?» Обов'язково повторіть теоретичний матеріал, це допоможе вам досягнути глибини твору, правильно проаналізувати і структурувати матеріал. Терміни „жанр”, „роман”, „соціально-психологічний роман”, „фабула”, „композиція”, „оповідь”, „нарація”, „хронотоп”, „образ”, „персонаж”, „сюжет”, „композиція”, „реалізм”, „розповідач”, „проблема” тощо – поняття, якими ви будете оперувати в ході відповіді, розкриваючи поетикальні особливості роману Панаса Мирного та Івана Білика „Хіба ревуть воли, як ясла повні?”. Для переконливості звертайтеся до тексту роману, думок літературознавців, які досліджували твір. Не забувайте, що твір написано у співавторстві, а отже, стильова манера, способи реалізації творчих завдань тощо різняться.

Перше питання плану передбачає ознайомлення з творчістю Панаса Мирного загалом. Лекція, відповідні розділи підручників, праці М. Гриця, В. Черкаського та інших науковців, а також твори зі списку літератури для обов'язкового прочитання допоможуть підготуватися до цього питання. Належному рівню аналізу решти питань плану сприятимуть не лише актуалізація і поглиблення знань із теорії літературозначої науки, а й глибоке занурення в поетику художнього твору, роздуми над ним. Для цього радимо ознайомитися з рекомендованою літературою, поданою в основному й додатковому списках. Проте вітається й ширша обсервація наукової рецепції роману Панаса Мирного та Івана Білика „Хіба ревуть воли, як ясла повні?”

Завдання

1. Обґрунтуйте важливість вивчення роману Панаса Мирного та Івана Білика „Хіба ревуть воли, як ясла повні?” в школі.
2. Функції сновидінь та марень в романі Панаса Мирного та Івана Білика „Хіба ревуть воли, як ясла повні?”

Питання для самоконтролю

1. Під яким іменем знали батька Чіпки в Пісках?
2. Чому Чіпку вважали байстрюком?
3. Коли і за яких обставин пані Польська з'явилася в Пісках?
4. Кому генеральша віддала своє серце після смерті чоловіка?
5. Кого у двір взяли ще підлітками „від плуга” і „від овець”?
6. Хто й за що зробив Василя Пороха ябедником і „в землю втопав”?
7. Чому Чіпка як член земства не влаштовував представників влади? Хто знайшов підстави для усунення Чіпки з земства?
8. Як Максим Гудзь потрапив у солдати?
9. Хто полонив серце Миріна Гудзя?
10. Хто і як отримав Чіпчину землю?
11. За кого планував віддати заміж свою дочку Максим Гудзь?
12. Що стало причиною смутку Христі й порушило „рай тихого щастя” в Грицьковій хаті?
13. Хто зі знайомих Панаса Мирного, прочитавши повість „Чіпка”, сказав, що автор твору має „вкус французский”?
14. Що Іван Білик мав на увазі, даючи Панасу Мирному поради щодо розширення змалювання соціальних зв'язківка головного героя повісті „Чіпка”?
15. Чи можна стверджувати, що в романі Панаса Мирного та Івана Білика „Хіба ревуть воли, як ясла повні?” у головного герой є антипод? Свою думку обґрунтуйте.
16. На прикладі яких образів співавтори розкрили філософію розбишацтва? В чому полягають особливості осмислення причин цієї суспільної проблеми?
17. Які герої роману Панаса Мирного та Івана Білика „Хіба ревуть воли, як ясла повні?” мають низький рівень художньої вмотивованості?
18. Що стало причиною відтермінування публікування роману Панаса Мирного та Івана Білика „Хіба ревуть воли, як ясла повні?”
19. Прокоментуйте думку О. Білецького, який вважав, що „Композиція роману схожа на будинок з багатьма прибудовами і надбудовами, зробленими неодноразово і не за строгим планом”.
20. Як характеризував Панас Мирний майбутнього прототипа героя роману „Хіба ревуть воли, як ясла повні?” в нарисі „Подоріжжя від Полтави до Гадячого”?
21. Де і коли вперше опубліковано роман?
22. Хто сприяв публікації роману Панаса Мирного та Івана Білика „Хіба ревуть воли, як ясла повні?”

Тема 5: Диалогія Бориса Грінченка „Серед темної ночі”, „Під тихими вербами”

1. Природа жанру творів.
2. Символіка назв творів.
3. Проблематика та шляхи її втілення в повістевій диалогії Б. Грінченка.
4. Система образів та засоби їх характеротворення в повістях Б. Грінченка „Серед темної ночі”, „Під тихими вербами”.
5. Функції пейзажів у творах.
6. Оцінка диалогії сучасниками Б. Грінченка.

Література

Основна

1. Борис Грінченко. *Історія української літератури XIX століття (70–90-ті роки)* : у 2 кн. : підруч. / за ред. О. Д. Гнідан. Київ : Вища школа, 2003. Кн. 1. С. 447–450.
2. Левчик Н. Борис Грінченко. *Історія української літератури XIX століття* : у 2 кн. : підруч. / за ред. акад. М. Г. Жулинського. Київ : Либідь, 2006. Кн. 2. С. 465–467.
3. Левчик Н. Борис Грінченко. *Історія української літератури. XIX століття* : у 3 кн. : навч. посіб. / за ред. М. Т. Яценка. Київ : Либідь, 1997. Кн. 3. С. 263–265.
4. Сірук В. Історія української літератури 2-ої половини XIX століття: мистецькі орієнтири, культурно-історичний контекст: навчальний посібник (для бакалаврів галузі знань 01 Освіта, спеціальності 014 Середня освіта програми „Українська мова та література. Світова література”; галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 035 Філологія, освітньої програми „Українська мова та література. Світова література”. Луцьк: Терен, 2021. С. 33–36.

Додаткова

1. Грабовський П. Листи до Б. Грінченка. *Грабовський П. Зібрання творів* : у 2 т. Київ : Дніпро, 1964. Т. 2. С. 407–415.
2. Гребницька О. „Більше працював, ніж жив...” Вивчення життєвого і творчого шляху Бориса Грінченка за листами та спогадами сучасників. *Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2009. № 4. С. 34–44.
3. Єсипенко Д. Історія створення повісті Бориса Грінченка „Під тихими вербами”. URL: <http://surl.li/rnsrww>
4. Єсипенко Д. Повісті Бориса Грінченка „Серед темної ночі” та „Під тихими вербами”: історія текстів і тексти в історії. Київ : Наукова думка, 2015. 158 с.
5. Мисливець Н. Форми вираження авторської оцінки в диалогії Б. Грінченка „Серед темної ночі” та „Під тихими вербами”. *Проблеми творчої спадщини*

- Бориса Грінченка. Тези доповідей республіканської наукової конференції, присвяченої 130-річчю з дня народження Бориса Дмитровича Грінченка. Луганськ, 1993. С. 75–76.
6. Ніколаєнко В., Винник К. Символіка назв повістей Б. Грінченка „Серед темної ночі”, „Під тихими вербами”. *Вісник Запорізького національного університету* : зб. наук. статей. Серія : Філологічні науки. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2005. № 1. С. 103–105.
 7. Пільгук І. Класична спадщина Б. Грінченка. Грінченко Б. *Твори* : у 2 т. Київ : Вид-во АН УРСР, 1963. Т. 1. С. 5–20.
 8. Погрібний А. Борис Грінченко. Грінченко Б. *Твори* : у 2 т. Київ : Наукова думка, 1990. Т. 1. С. 5–30.
 9. Погрібний А. Борис Грінченко. Київ : Дніпро, 1988. С. 189–205.
 10. Хропко П. Дилогія Бориса Грінченка з життя села. *Дивослово*. 1997. № 2. С. 33–39.

Методичні вказівки

Підготовка до практичного заняття за дилогією Б. Грінченка “Серед темної ночі” й “Під тихими вербами” має починатися зі з’ясування термінології. Осмислення поняття “дилогія” й актуалізація знань із питання специфіки жанру повісті сприятиме правильному підходу до аналізу творів. Відповідь на перший пункт плану передбачає визначення і обґрунтування жанру творів Б. Грінченка “Серед темної ночі” й “Під тихими вербами”. Однак варто звернути увагу і на різні позиції науковців стосовно цього питання. Спробуйте пояснити, чим зумовлено такі жанрові “різночитання”.

Роботу над питанням, яке стосується символіки повістей, також доречно починати зі з’ясування теоретичних аспектів. Послугуючись термінами “символ” і “символіка”, “символічність”, “символізація” не забувайте, що між ними є відмінності.

Дилогія написана в епоху реалізму. Це варто брати до уваги, працюючи над її аналізом. Тож, поза увагою не повинні залишитися суспільно-економічні морально-етичні аспекти дійсності, художньо репрезентованої Б. Грінченком у повістях “Серед темної ночі” й “Під тихими вербами”.

Останнє питання плану допоможе поглянути на твори очима людини XIX століття, що сприятиме остаточному й, що важливо, правильному формулюванню уявлення про них і їх місце в літературному процесі доби.

Відповідь на будь-яке запитання має бути аргументованою, для цього варто звертатися до тексту (текстів) твору, навчальної та наукової літератури, дотримуючись академічної доброчесності.

Завдання

1. Проблема руйнування патріархальної сім’ї: причини і наслідки.
2. Дати характеристику образу вчителя дилогії.
3. Роль книги в житті людини в повістевій дилогії Б. Грінченка.

Питання для самоконтролю

1. Якою крилатою фразою передано життєву філософію Патрокла Хвигуровського?
2. Як себе називає Роман?
3. Хто із Сивашів із дбайливого господаря став одним із жорстоких «господарів села»?
4. Де відбуваються основні події твору?
5. Чому Денисові Зінько здавався трохи дурним?
6. Скільки років минуло між подіями, описаними в повістях Б. Грінченка „Серед темної ночі”, „Під тихими вербами”?
7. Що радив Зінько своєму тестеві?
8. Що стало причиною розриву стосунків між батьком і Денисом ?
9. Кого селяни вважали найлютішими ворогами?
10. Що стало причиною ворожнечі між братами Момотами?
11. Хто прагнув дотримуватися авторських варіантів текстів повістей дилогії у її посмертних перевиданнях?
12. Який період творчості Б. Грінченка означений появою повістей „Серед темної ночі”, „Під тихими вербами”.
13. Чи можна стверджувати, що повість Б. Грінченка „Серед темної ночі” має реалістичну основу? Свою думку обґрунтуйте?
14. Як І. Франка оцінював літературно-культурницьку діяльність Б. Грінченка?
15. Хто став першим читачем і вдумливим критиком повісті Б. Грінченка „Серед темної ночі”?
16. Який твір Б. Грінченка переконав А. Кримського, що творчі здібності колеги вповні проявилися в жанрі повісті?
17. Чому повісті Б. Грінченка на тривалий час були вилучені з канону української літератури?
18. У якому творі Б. Грінченка акумульовано здобутки реалістичного характеротворення?
19. Обґрунтуйте або спростуйте думку про те, що в дилогії є художні елементи, „що належать до здобутків романтичного художнього відтворення дійсності”.
20. Обґрунтуйте доречність вживання терміну дилогія стосовно повістей Б. Грінченка „Серед темної ночі”, „Під тихими вербами”.

Тема 6: Твори українських письменників 70–90-х років XIX століття про дітей і для дітей

1. Шляхи розвитку літератури для дітей і про дітей у 70–90-х років XIX століття.
2. Родо-жанрове розмаїття літератури для дітей і про дітей; особливості творів.
3. Тематика творів для дітей і про дітей у творчості письменників II пол. XIX століття.
3. Образний світ творів для дітей і про дітей.

4. Періодичні видання II половини XIX століття для дітей.

Література

Основна

1. Історія української літератури XIX століття (70–90-ті роки) : у 2 кн. : підруч. / за ред. О. Д. Гнідан. Київ : Вища школа, 2003. Кн. 1. 576 с.
2. Історія української літератури XIX століття : у 2 кн. : підруч. / за ред. акад. М. Г. Жулинського. Київ : Либідь, 2006. Кн. 2. 656 с.
3. Історія української літератури. XIX століття : у 3 кн. : навч. посіб. / за ред. М. Т. Яценка. Київ : Либідь, 1997. Кн. 3. 432 с.

Додаткова

1. Антипчук Н. Часопис для дітей „Молода Україна” Олени Пчілки. *Дивослово*. 2010. № 6. С. 39–43.
2. Вірченко Т., Козлов Р. “Книжки для дітей і для дорослих”: буття Бориса Грінченка в каноні. *Наукові записки*. Серія : Філологічні науки. Випуск 1 (208). URL: <https://journals.cusu.in.ua/index.php/philology/article/view/280/263>
3. Водяна Л. До проблеми жанрової ідентифікації поеми “Лис Микита” І. Франка. *Запорізького державного університету* : зб. наук. статей. Серія : Філологічні науки. Запоріжжя : Запорізький державний університет, 2004. № 3. С. 43–46.
4. Голубовська І. “Суворий літописець епохи”: Панас Мирний і розвиток української дитячої літератури. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/6876/2/1111111111.pdf>
5. Горб О., Кареліна Д. Генетичні зв’язки у творах Олени Пчілки “Сосонка” та Г.-Х. Андерсена “Ялинка”. *Вісник Запорізького національного університету* : зб. наук. статей. Серія : Філологічні науки. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2005. № 3. С. 33–36.
6. Дзюбенко О. Компаративні конструкції як вербалізатори концептів учитель та учень (на матеріалі творів Івана Франка та Чарльза Діккенса). URL: <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/sup/article/view/17457/18690>
7. Каспрук А. Українська поема кінця XIX – початку XX століття. Поеми на сюжети з фольклору . URL: <http://surl.li/wguzto>
8. Кизилова В. В ім’я прийдешніх поколінь: феномен Івана Франка в дитячій літературі. URL: <https://litstud.knu.ua/wp-content/uploads/2020/02/49-17.pdf>
9. Кизилова В. Динаміка української літературної прозової казки : монографія. Київ : Талком, 2020. 211 с.
10. Крохмальний Р. Поетика паралельного світу: кумулятивна інтерпретація тексту “Запорожці” Івана Нечуя-Левицького. URL: <https://www.inst-ukr.lviv.ua/files/paradygma/129-164-kr.pdf>
11. Легкий М. Форми художнього викладу в “малій” прозі Івана Франка. Львів : Львівське відділення інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України, 1999. С. 68–100.

12. Лілік О., Сазонова О. Формування культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи засобами художньої культури. URL: <file:///C:/Users/Valentina/Downloads/%D0%9B%D1%96%D0%BB%D1%96%D0%BA,%D0%A1%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%A4%D0%9E%D0%A0%D0%9C%D0%A3%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%D0%9A%D0%A3%D0%9B%D0%AC%D0%A2%D0%A3%D0%A0%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%A7%D0%9D%D0%9E%D0%87%D0%9A%D0%9E%D0%9C%D0%9F%D0%95%D0%A2%D0%95%D0%9D%D0%A2%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86.pdf>
13. Новиков А. З історії дитячого театру Марка Кропивницького. URL: https://tvory.net.ua/ukrainska_literatura/statti/2/1826.html
14. Огар Е. Іван Франко – теоретик і практик в царині дитячої літератури. URL: http://institutes.lnu.edu.ua/franko/wp-content/uploads/sites/7/ivan-franko-zbirnyk-2010-t02/118Emiliya_Ehar.pdf
15. Побірченко Н. Проблема дитячих страждань в художніх творах письменників-громадівців. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2000. № 4. С. 57–62.
16. Сабат Г. Специфіка композиції казок про тварин (за збіркою І. Фрака “Коли ще звірі говорили”). *Вісник Запорізького державного університету* : зб. наук. статей. Серія : Філологічні науки. Запоріжжя : Запорізький державний університет, 2004. № 3. С. 185–191.
17. Салига Н. Іван Франко – знавець дитячої душі. URL: https://lib.iitta.gov.ua/715631/1/Nauk-ped-stud_2018-2-67-71.pdf
18. Таланчук О. “Діти – се наш дорогий скарб, се наша надія, се молода Україна”. *Олена Пчілка. Годі, діточки, вам спать*. Київ : Веселка, 1991. С. 5–12.
19. Тихолоз Н. «Як дітям мати, з любові...» (Етика і поетика Франкових казок). *Дивослово*. 2003. № 11. С. 2–6.
20. Хропко П. Гуманістичний пафос дитячих оповідань Б. Грінченка. *Література. Діти. Час*. Київ : Веселка, 1987. Вип. 12. С. 69–80.
21. Швець А. Модель дитячого світу у прозі Івана Франка. *Дивослово*. 2005. № 9. С. 53–57.

Методичні вказівки

Тема практичного заняття й перелік питань, винесених на обговорення, передбачають широке ознайомлення з творами письменників 70–90-х років XIX століття для дітей і про дітей. Їх можна обрати зі списку літератури для обов’язкового прочитання. Власна підбірка творів, які розширять лекторій курсу, вітається. Обираючи твори для підготовки до заняття звертайте увагу на те, щоб вони належали до різних родів і жанрів літератури.

Обов’язково з’ясуйте різницю між термінами “дитяча література”, “література для дітей”, “література про дітей” і специфіку цих видів літератури. Доречним буде повторення теорії питання про літературну казку і її відмінності від фольклорної. Виконання завдань допоможе вам ґрунтовно підготуватися до

практичного заняття. Звертайте увагу на особливості становлення української літератури 70–90-х років XIX століття для дітей і про дітей на Наддніпрянській Україні, Буковині, Галичині, Закарпатті.

Завдання

1. На прикладі одного з творів 70–90-х років XIX століття для дітей чи про дітей проаналізувати тему булінгу. Твір обрати на власний розсуд.
2. Проаналізувати один із поетичних творів 70–90-х років XIX століття для дітей. Твір обрати на власний розсуд.
3. Розробити й презентувати груповий проєкт “Спільне та оригінальне авторське бачення проблеми дитинства в творчості письменників 70–90-х років XIX століття”.

Питання для самоконтролю

1. Якими літературними жанрами представлено твори 70–90-х років XIX століття для дітей і про дітей?
2. Як ви розумієте терміни “дитяча література”, “література для дітей”, “література про дітей”?
3. Назвіть основні риси творів для дітей.
4. У чому покриється відмінність між народною та літературною казкою?
5. Назвіть твори для дітей І. Франка.
6. Назвіть твори про дітей І. Франка.
7. Які твори про дітей Олени Пчілки вам відомі?
8. Які твори для дітей Олени Пчілки вам відомі?
9. Чи є в доробку І. Нечуя-Левицького твори, написані для дітей? А про дітей? Які саме?
10. Хто з письменників спробував говорити з дітьми засобами ліро-епосу?
11. Пригадайте твори письменників 70–90-х років XIX століття для дітей і про дітей, які художньо інтерпретовано іншими видами мистецтв.
12. Пригадайте твори письменників 70–90-х років XIX століття для дітей і про дітей на історичну тему.
13. Назвіть періодичні видання 70–90-х років XIX століття для дітей.
14. Хто українських письменників 70–90-х років XIX століття першим почав писати для наймолодших читачів?

Тема 7: Лірика 70–90-х років XIX століття

1. Від романтизму до модернізму: умови розвитку лірики в II половині XIX століття.
2. Мотиви лірики 70–90-х років XIX століття.
3. Жанрово-стильовий спектр лірики 70–90-х років XIX століття.
4. Поетикальні принципи в ліриці II половини XIX століття:
 - рецепція фольклору;
 - філософічність;

- психологізм;
- інтелектуалізм;
- емоційність;
- ліричність тощо.

Література

Основна

1. Історія української літератури XIX століття (70–90-ті роки) : у 2 кн. : підруч. / за ред. О. Д. Гнідан. Київ : Вища школа, 2003. Кн. 1. 576 с.
2. Історія української літератури XIX століття : у 2 кн. : підруч. / за ред. акад. М. Г. Жулинського. Київ : Либідь, 2006. Кн. 2. 656 с.
3. Історія української літератури. XIX століття : у 3 кн. : навч. посіб. / за ред. М. Т. Яценка. Київ : Либідь, 1997. Кн. 3. 432 с.

Додаткова

1. Бондар М. Живопис мелодійного слова (До 150-річчя Івана Манжури). URL: <https://md-eksperiment.org/post/20180903-zhivopis-melodijnogo-slova-do-150-richchya-ivana-manzhuri>
2. Гундорова Т. Невідомий Франко. Грані Ізмарагду. Київ : Либідь, 2006, 360 с.
3. Гундорова Т. Франко і Каменяр: гностична драма. Слово і Час. 2006. № 8. С. 3–18.
4. Гундорова Т. Франко не Каменяр. Франко і Каменяр. Київ : Критика, 2006. 352 с.
5. Денисюк І. Невичерпність атома : зб. наук. статей. Львів, 2001. 316 с.
6. Євтушенко О. Медитативна лірика творчості Б. Грінченка в контексті європейської поезії. URL: <https://surl.li/yeaohb>
7. Зеров М. „Непривітаний співець” (Я. Щоголев). Зеров М. Твори : у 2 т. Київ : Дніпро, 1990. Т. 2. С. 294–323.
8. Каспрук А. Равло Грабовський – поет-громадянин. Збірка “Пролісок” URL: <https://surl.li/djzmew>
9. Клим’юк Ю. Особливості формування жанрової системи лірики Івана Франка. Слово і Час. 2004. № 8. С. 30–39.
10. Левчик Н. Борис Грінченко: поет, ліричний герой, епоха. URL: <https://doi.org/10.28925/2412-2475.2024.23.6>
11. Левчик Н. Поетичний світ Бориса Грінченка. Слово і Час. 2019. С. 33–43.
12. Між традицією і новаторством: віршування Олени Пчілки. URL: https://revolution.allbest.ru/literature/01241972_0.html
13. Наєнко М. Поезія Івана Франка : модерний дискурс. Дніпро. 2006. № 7–8. С. 80–98.
14. Назаров Н. Іван Франко і сонетярство. Всесвіт . 2006. № 7–8. С. 182–184.
15. Новик О. Мотиви та образи творів Якова Щоголева: проявлення традиції. URL: <https://il-journal.com/index.php/journal/article/view/907/668>

16. Регуш Ю. Романтичний пейзаж у творах Якова Щоголева. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/37606/03-Regush.pdf>
17. Сеник Л. Студії ліричної драми Івана Франка „Зів’яле листя”. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 168 с.
18. Содомора А. Іван Франко – поет болю й спротиву: діалог з античністю. Студія одного вірша [“Безмежнеє поле...”]. Дзвін. 2006. № 7. С. 126–139.
19. Ткачук М. Новаторство “вольних” сонетів Івана Франка. Дивослово. 2006. № 5. С. 41–45.
20. Ткачук М. Оновлення жанру веснянки в однойменному циклі І. Франка. Дивослово. 2005. № 11. С. 41–46.
21. Хропко П. Громадянський пафос лірики Михайла Старицького. Дивослово. 1997. № 11. С. 49–52.

Методичні вказівки

Питання, винесені для обговорення на практичному занятті, передбачають осмислення лірики 70–90-х років XIX століття у двох напрямках: у контексті літературного процесу середини XIX століття й мистецького доробку того чи того письменника. Тож ознайомлення з літературним процесом, розпочате на лекції, варто продовжити, аби загальне розуміння шляхів розвитку віршованого слова в 70–90-х роках XIX століття базувалося на знаннях про еволюцію творчості певного лірика та її специфіку. Вірші, з якими треба ознайомитися, подано в переліку творів для обов’язкового прочитання. Наукові й навчальні матеріали ви знайдете в списках літератури до практичного заняття чи в розділі “Рекомендована література до курсу”.

У 70–90-х роках XIX століття в українській літературі провідним художнім напрямом стає реалізм у колі якого вирізнилося кілька тематично-стильові течій: соціально-побутова, соціально-побутова з народницьким різновидом, соціально-психологічна, соціально-філософська. Продовжує існувати романтичний тип творчості, представлений художнім доробком Я. Щоголева, хоча реалістичний є провідним на той час. Реалістичні твори набувають нот суспільного звучання і часто є виявом громадянської позиції автора тощо. Водночас у творчості І. Франка зосереджуються ті риси, які у своєму розвитку провіщають художнє оновлення літератури XX століття.

Завдання

1. Фольклорні джерела лірики поетів 70–90-х років XIX століття.
2. Проаналізувати один із поетичних творів 70–90-х років XIX століття. Твір обрати на власний розсуд.
3. З’ясуйте своєрідність авторських художніх принципів Я. Щоголева, Б. Грінченка, І. Манжури, І. Франка.

Питання для самоконтролю

1. У яких творах Б. Грінченко висловлює свою позиція поета-громадянина?
2. Які ліричні твори Б. Грінченка мають суспільне звучання?

3. Хто з ліриків 70–90-х років XIX століття вважає, що вирішення всіх суспільних проблем у праці?
4. Наведіть приклади пейзажної лірики Б. Грінченка.
5. Наведіть приклади інтимної лірики Якова Щоголева.
6. Хто з письменників дебютував на Катеринославщині?
7. Хто з поетів мав псевдонім Іван Калічка?
8. Назвіть автора збірки “Над Дніпром”.
9. Кому Т. Шевченко допоміг опублікувати деякі твори в альманасі “Хата”?
10. Хто з поетів опублікував збірку “Ворскло” власним коштом?
11. Кого з поетів вважають останнім романтиком?
12. Хто у своєму вірші Шевченкове “Ще як були ми козаками” трансформує в сумне “Які ми стали козаки!”?
13. Як називається твір, що став народною піснею “Ніч яка місячна, зоряна, ясна”?
14. У яких віршах М. Старицького увиразнюється позиція митця?
15. Кого з авторів друзі називали “дворянином із дворян”?
16. Хто з авторів експериментував з жанром сонета?
17. Яка збірка І. Франка презентує морально-філософські пошуки автора, рефлексії, притчі і повчання?
18. Цикл “Веснянки” входить до якої збірки І. Франка?
19. Хто з авторів створив образ вічного революціонера?
20. Яка поезія Франка є програмною для його покоління?

Тема 8: Драматургія Марка Кропивницького та Михайла Старицького

1. Творчість Марка Кропивницького й Михайла Старицького в контексті літературно-мистецького процесу доби.
2. Тематичний діапазон драматургії Марка Кропивницького й Михайла Старицького.
3. Жанрові різновиди драматургії авторів.
4. Цензурна та сценічна історія драми Марка Кропивницького „Дві сім’ї”. Поетика твору.
5. Проблема служіння інтелігенції в драмі Михайла Старицького „Не судилось”.
5. Феномен національного самоусвідомлення в трагедії Михайла Старицького „Оборона Буші”.
7. „По ревізії” Марка Кропивницького – зразок соціальної сатири.

Література

Основна

1. Історія української літератури XIX століття (70–90-ті роки) : у 2 кн. : підруч. / за ред. О. Д. Гнідан. Київ : Вища школа, 2003. Кн. 1. 576 с.
2. Історія української літератури XIX століття : у 2 кн. : підруч. / за ред. акад. М. Г. Жулинського. Київ : Либідь, 2006. Кн. 2. 656 с.

3. Історія української літератури. ХІХ століття : у 3 кн. : навч. посіб. / за ред. М. Т. Яценка. Київ : Либідь, 1997. Кн. 3. 432 с.
4. Сірук В. Історія української літератури 2-ої половини ХІХ століття: мистецькі орієнтири, культурно-історичний контекст: навчальний посібник (для бакалаврів галузі знань 01 Освіта, спеціальності 014 Середня освіта програми „Українська мова та література. Світова література”; галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 035 Філологія, освітньої програми „Українська мова та література. Світова література”. Луцьк: Терен, 2021. С. 36–42.

Додаткова

1. Александрова Г. Порівняння як аргумент „своє” і „чуже” у п’єсах Михайла Старицького. *Дивослово*. 2005. № 12. С. 27–31.
2. Буряк О. Художньо-стильові особливості драм Марка Кропивницького. *Дивослово*. 2013. № 7–8. С. 61–65.
3. Вісич О. П’єса „Талан” Михайла Старицького: метадраматичний аналіз. *Південний архів* : збірник наукових праць. Філологічні науки. URL: <https://pa.journal.kspu.edu/index.php/pa/article/view/87/113>
4. Голобородько Я. Марко Кропивницький у контексті національної культури. *Південний архів*. Філологічні науки : зб. наук. праць. Вип. ХХ. Херсон : ХДУ, 2003. С. 723–26.
5. Івашків В. Драматургія Марка Кропивницького в інтерпретації Івана Франка. *Українське літературознавство* : зб. наук. праць. Львів : Вид-во ЛНУ імені Івана Франка, 2011. Вип. 74. С. 149–156.
6. Киричок П. М. Кропивницький : нарис життя і творчості. Київ : Дніпро, 1985. 150 с.
7. Кірієнко О. Судовий процес Михайла Старицького: видатний драматург доводив свої авторські права у судовому порядку... *День*. 2009. 29 квітня. С. 8.
8. Мороз Л. Комедія чи трагікомедія? (з творчого досвіду Марка Кропивницького) URL: <https://litstud.knu.ua/wp-content/uploads/2021/12/123-137-KOMEDIYA-SHY-TRANIKOMEDIYA.pdf>
9. Новиков А. М. Кропивницький і українське театральне мистецтво. *Дивослово*. 2004. № 2. С. 14–18.
10. Новиков А. Творчість Михайла Старицького в контексті літературно-мистецького процесу доби. *Українська мова і література в школі*. 2008. № 4. С. 49–54.
11. Новиков А. Театральне мистецтво як естетична проблема (матеріали до вивчення української драматургії межі ХІХ–ХХ ст.). *Українська мова і література в школі*. 2006. № 3. С. 42–49.
12. Новиков А. Тема злочину і покарання у драматургії М. Кропивницького. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2003. № 3. С. 49–53.
13. Новиков А. Тема національного відродження України в духовній спадщині М. Кропивницького. *Дивослово*. 2001. № 2. С. 17–20.

14. Цибаньова О. Лаври і терни. Київ : Український державний центр ініціантів, 1996. С. 133–138.
15. Цуркан І. Історія України у художніх вимірах драматургії Михайла Старицького. *Південний архів* : Філологічні науки. Зб. наук. праць. Херсон : Айлант, 2003. Вип. XX. С. 58–62.

Методичні вказівки

Усвідомлення ролі й завдань театру, гостра потреба в розширенні репертуару стали тими чинниками, що спонукали Марка Кропивницького й Михайла Старицького випробувати себе не лише в акторській, режисерській, а й у літературній творчості. Свій театральний режисерський досвід автори вповні використали під час написання п'єс.

Глибоке знання життя, розуміння людини, її сутності, потреб, культурних запитів; усвідомлення необхідності просвітницької роботи, збереження українського слова, долання рабської психології на індивідуальному й суспільному рівнях тощо разом зі знаннями української культури, фольклору, історії давали багатий матеріал для сюжетів їхніх драматичних творів.

Складність підготовки до практичного заняття полягає в особливостях роботи з матеріалом, яка вимагає занурення в літературно-мистецький, соціально-економічний та морально-етичний процеси доби.

Питання, винесені для обговорення на практичному занятті, допоможуть правильно розставити акценти в розумінні доробку корифеїв, поглянути на нього критично, як на твори 70–90-х років XIX століття, що є метавидовими зразками мистецтва. З'ясувати їх специфіку, традиційне й оригінальне трактування порушених проблем, суголосних завданням театру й часу.

Завдання

1. Осмислення проблем сучасності в драматургії Марка Кропивницького.
2. Тема домашнього насильства в драматургії Марка Кропивницького й Михайла Старицького.
3. Драматургія Михайла Старицького на запозичені сюжети.

Питання для самоконтролю

1. Скільки драматичних творів у доробку Михайла Старицького?
2. Хто говорив про себе: “Моя найбільша сила в драмі”?
3. Що підштовхнуло Михайла Старицького писати драми?
4. Які твори Марка Кропивницького дослідники вважають найдосконалішими?
5. Про який твір Марка Кропивницького Іван Франко писав: “без театральної інтриги розвивається акція драми дуже природно і з поетичною правдою, основою на різноманітності характерів”?
6. Яку ще назву має драма Марка Кропивницького „Дві сім'ї”?
7. Яку роль відіграють деталі ітер'єру в п'єсі Марка Кропивницького „Дві сім'ї”?

8. Хто став прототипом дядька Олександра, персонажа драми Михайла Старицького „Не судилось”?
9. Які хронологічні рамки п’єси Михайла Старицького „Оборона Буші”?
10. Під впливом якого твору написано п’єсу Марка Кропивницького „Дай серцю волю, заведе в неволю”?
11. Які пісні зустрічаються в п’єсі Марка Кропивницького „Дай серцю волю, заведе в неволю”?
12. Які твори зарубіжних письменників переклав Марко Кропивницький?

Тема 9: Соціально-психологічні трагікомедії Івана Карпенка-Карого: “Мартин Боруля”, “Сто тисяч”, “Хазяїн”

1. До природи жанру творів Івана Карпенка-Карого “Мартин Боруля”, “Сто тисяч”, “Хазяїн”.
2. Характер конфлікту творів.
3. Система образів драм.
4. Поетика соціально-психологічних трагікомедій Івана Карпенка-Карого.
5. Прочитання соціально-психологічних трагікомедій І. Карпенка-Карого “Мартин Боруля”, “Сто тисяч”, “Хазяїн” через призму сьогодення.

Література

Основна

1. Іван Тобілевич (І. Карпенко-Карий). *Історія української літератури XIX століття (70–90-ті роки)* : у 2 кн. : підруч. / за ред. О. Д. Гнідан. Київ : Вища школа, 2002. Кн. 1. С. 558–560.
2. Мороз Л. Іван Карпенко-Карий. *Історія української літератури. XIX століття* : у 3 кн. : навч. посіб. / за ред. М. Т. Яценка. Київ : Либідь, 1997. Кн. 3. С. 411–413.
3. Мороз Л. Іван Тобілевич (І. Карпенко-Карий). *Історія української літератури XIX століття* : у 2 кн. : підруч. / за ред. акад. М. Г. Жулинського. Київ : Либідь, 2006. Кн. 2. С. 661–663.
4. Сірук В. Історія української літератури 2-ої половини XIX століття: мистецькі орієнтири, культурно-історичний контекст: навчальний посібник (для бакалаврів галузі знань 01 Освіта, спеціальності 014 Середня освіта програми „Українська мова та література. Світова література”; галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 035 Філологія, освітньої програми „Українська мова та література. Світова література”. Луцьк: Терен, 2021. С. 39–41.

Додаткова

1. Беленчук С. І. Урок-психологічне дослідження за п’єсою І. Карпенка-Карого “Хазяїн”. 10 клас. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2008. № 26. С. 27–29.

2. Буцька І. Зображення влади золота як руйнівної сили : на матеріалах творів О. де Бальзака “Гобсек”, М. Гоголя “Мертві душі”, І. Карпенка-Карого “Сто тисяч”, “Хазяїн”. *Зарубіжна література. Шкільний світ*. 2010. № 33–34. С. 31–33.
3. Голомб-Масловська М. Трагікомедія Івана Карпенка-Карого “Сто тисяч” : [урок української літератури, 8 кл.]. *Українська мова та література*. 2018. № 23/24. С. 18–25.
4. Григор’єва Т. Компаративний аналіз комедії “Хазяїн” І. Карпенка-Карого та повісті “Гобсек” О. де Бальзака : [урок компаративного аналізу : 10 кл.]. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2018. № 1/2. С. 26–29.
5. Дем’янівська Л. Іван Карпенко-Карий (І. К. Тобілевич). Життя і творчість. Київ : Либідь, 1995. С. 76–92.
6. Карасевич В. Образ Терентія Пузиря за комедією “Хазяїн” І. Карпенка-Карого. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2000. № 4. С. 33–37.
7. Малютіна Н. Українська драматургія кінця XIX – початку XX ст. : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2010. С. 83–91.
8. Погребенник В. Творчість Івана Карпенка-Карого у науковому сприйнятті Івана Франка. URL: <https://doi.org/10.17721/2520-6346.60.186-199>
9. Поліщук К. Поетика заголовків п’єс Івана Тобілевича. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/7216/1/20.pdf>
10. Поліщук К. Поетика ремарки Івана Тобілевича. URL: <https://synopsis.kubg.edu.ua/index.php/synopsis/article/view/178/186>
11. Свербилова Т. Уроки “Хазяїна” наприкінці XX століття. *Слово і час*. 1998. № 3. С. 61–64.

Методичні вказівки

Твори І. Карпенка-Карого – мистецьке явище, яке засвідчує перехід від романтично-побутової до реалістично-побутової п’єси. Одними з перших драматичних творів, написаними у новій поетиці, яка лише починає торувати свій шлях в українській літературі, є п’єси І. Карпенка-Карого “Мартин Боруля”, “Сто тисяч”, “Хазяїн”. Тож це соціально-побутові реалістичні твори з європейським елементом, у яких уперше автор виходить за межі сільського побуту. Проблематика змінює вектор свого осмислення, який також суголосний змінам у літературі, що відбуваються відповідно до суспільних запитів.

Розвиток теоретичного знання про драматичний твір, зумовив переосмислення жанру п’єс І. Карпенка-Карого “Мартин Боруля”, “Сто тисяч”, “Хазяїн”. Авторське трактування творів як “комедія” цілком аргументоване й відповідає жанровій системі та її розумінню в XIX столітті.

Сучасна наука має більш складний інструментарій, який допоможе переконливо довести, що названі вище твори – трагікомедії. Тож при підготовці до заняття варто звернутися до теоретичних джерел, які допоможуть бути переконливими під час відповіді на перше питання, а також обрати правильну стратегію аналізу творів.

Завдання

1. Підготуйте доповідь про екранізацію одного з творів І. Карпенка-Карого “про хазяйське колесо”.
2. Обґрунтуйте думку І. Франка: “Постать Терентія Гавриловича Пузиря... змальована більш епічним, ніж драматичним твором”.
3. На прикладі трагікомедій І. Карпенка-Карого “Мартин Боруля”, “Сто тисяч”, “Хазяїн” продемонструйте суспільно-економічні й морально-етичні зрушення XIX століття.
4. Підберіть цитати, за допомогою яких ви зможете дати вичерпну характеристику головних героїв трагікомедій І. Карпенка-Карого “Мартин Боруля”, “Сто тисяч”, “Хазяїн”.

Питання для самоконтролю

1. Що підштовхнуло Мартина Борулю добиватися статусу дворянина?
2. Хто з письменників звертався до осмислення теми відновлення дворянських прав? Назвіть їхні твори.
3. Що нового вніс автор в осмислення теми відновлення свого походження?
4. Хто став прототипом головного героя п'єси І. Карпенка-Карого “Мартин Боруля”?
5. Як автор визначав жанр творів “Мартин Боруля”, “Сто тисяч”, “Хазяїн”? Спробуйте обґрунтувати думку І. Карпенка-Карого.
6. Що проковує непорозуміння між Марином Борулем і дочкою?
7. Чому в домі Мартина Борулі не приживаються панські порядки?
8. Яка розв'язка п'єси “Мартин Боруля”?
9. Чи має п'єси “Сто тисяч” іншу назву?
10. Де відбуваються дії п'єси І. Карпенка-Карого “Сто тисяч”, “Хазяїн”?
11. Які претензії до робітників має Герасим Калитка?
12. Кому належить фраза: “Класична птиця! Рим спасла, а хазяїна погубила...”?
13. Хто виявляє свою культурну обмеженість фразою: “Котляревський мені без надобності”?
14. Які сумніви висловлював автор синові щодо своїх творів про “хазяйське колесо”?
15. Хто і в яких драматичних творах уперше змалював хазяїна нової формації?
16. Який сміх домінує у творах? Свою думку аргументуйте?
17. Як виник у І. Карпенка-Карого задум трагікомедії “Сто тисяч”?
18. Хто охарактеризував п'єсу “Хазяїн” такими словами: “зла сатира на чоловічу любов до стягання без жодної іншої мети. Стягання для стягання”?
19. Скільки років Терентій Гаврилович Пузир працював, аби стати хазяїном, мільйонером?
20. Хто став першим виконавцем ролі Пузиря (1901 рік)?

Тема 10: Історична повість Івана Франка “Захар Беркут”

1. Авторське розуміння специфіки історичного твору та його реалізація в повісті.
2. Історія написання повісті Івана Франка “Захар Беркут”.
3. Історична основа твору.
4. Поетика повісті Івана Франка “Захар Беркут”:
5. формо-змістові особливості повісті;
6. наративна стратегія повісті;
7. особливості часо-просторової організації твору;
8. міфологічний вимір твору.
9. Образна система твору.

Література

Основна

1. Гундорова Т. Іван Франко. *Історія української літератури. ХІХ століття* : у 3 кн.: навч. посіб. / за ред. М. Т. Яценка. Київ : Либідь, 1997. Кн. 3. С. 320–321.
2. Гундорова Т. Іван Франко. *Історія української літератури ХІХ століття* : у 2 кн.: підруч. / за ред. акад. М. Г. Жулинського. Київ : Либідь, 2006. Кн. 2. С. 297–298.
3. Іван Франко. *Історія української літератури ХІХ століття (70–90-ті роки)* : у 2 кн.: підруч. / за ред. О. Д. Гнідан. Київ : Вища школа, 2003. Кн. 2. С. 202–205.
4. Сірук В. Історія української літератури 2-ої половини ХІХ століття: мистецькі орієнтири, культурно-історичний контекст: навчальний посібник (для бакалаврів галузі знань 01 Освіта, спеціальності 014 Середня освіта програми „Українська мова та література. Світова література”; галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 035 Філологія, освітньої програми „Українська мова та література. Світова література”. Луцьк: Терен, 2021. С. 42–45.

Додаткова

1. Бондаренко Ю. Міфологічна природа повісті Івана Франка “Захар Беркут”. *Дивослово*. 2000. № 1. С. 2–5.
2. Дей О. Іван Франко. Життя і діяльність. Київ : Дніпро, 1981. С. 96–110.
3. Дубей О. Історичний наратив повісті І. Франка “Захар Беркут”. *Література й історія* : матеріали Всеукраїнської наукової конференції (08–11 жовтня 2020 р.): у 2-х ч. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2020. Ч. 1. С. 69–73.
4. Жук Н. Проза Івана Франка. Київ : Вища школа, 1977. С. 111–124.
5. Кіліченко Л. “Се будуть дні відродження народного”. Повість І. Франка “Захар Беркут” і вивчення її в 7-му класі. *Франкова криниця*. Вивчення творчості І. Я. Франка в школі. Київ : Радянська школа, 1991. С. 139–166.

6. Луцак С. Використання інтерактивних методик під час вивчення у 7 класі історико-географічного тла повісті “Захар Беркут” Івана Франка. URL: https://tvory.net.ua/ukrainska_literatura/statti/2/1770.html
7. Набитович І. Поетика сакрохронотопу. Мітологічно-ритуальна структура й тваринний епос як архітектонічний ключ до історичної повісті І. Франка “Захар Беркут”: передчуття модерністського *sacrum*. *Набитович І. Універсум sacrum у в художній прозі (від модернізму до постмодернізму)* : монографія. Дрогобич–Люблін : Посвіт, 2008. С. 321–333.
8. Нахлік Є. Загальноєвропейські ідейно-художні витоки і новаторство повісті І. Франка “Захар Беркут”. *І. Франко і світова культура* : матеріали міжнародного симпозіуму ЮНЕСКО. Київ : Наукова думка, 1990. Кн. 1. С. 252–255.
9. Розвозчик П. Поринаячи в історію пращурів (Погляд з майбутнього на історичну повість І. Франка “Захар Беркут”). *Українська література в загальноосвітній школі*. 1999. № 5. С. 50–52.
10. Слюсаренко М. “Захар Беркут” Івана Франка як джерело відомостей про витоки українського публік рилейшнз. URL:<http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/12512/1/Sliusarenko%20Mariia%20Ivanivna%202020.pdf>

Методичні вказівки

II половина XIX століття – період розвитку науки про мистецтво слова. Письменники часто виступають теоретиками й практиками літератури. Одним із тих, хто долучився до наукового осмислення твору історичної тематики, був І. Франко. Він вважав, що головне завдання історичної повісті полягає у втіленні ідеї завдяки історичному факту, а не його фіксуванні.

Уважне прочитання твору, ознайомлення з історією його написання та історичною основою допоможуть безпомилково визначити стильову манеру, у якій написано повість, й зрозуміти, що в цьому плані автор виступає продовжувачем традиції. А детальніше ознайомлення з українською міфологією – побачити й правильно “зчитати” змістові підказки, які автор залишив читачеві у міфологічних деталях і образах, краще зрозуміти глибину підтексту. Варто звернути увагу й на зовнішню композицію твору, яка не така проста, як видається на перший погляд, адже в ній криється один із аргументів актуальності повісті.

Завдання

1. Утвердження загальнолюдських цінностей у творі.
2. Демонологічні образи-символи повісті І. Франка “Захар Беркут”.
3. Хронотоп повісті І. Франка “Захар Беркут”.

Питання для самоконтролю

1. Як довго тривала робота І. Франка над повістю “Захар Беркут”?
2. Яку ідею реалізував І. Франко в повісті “Захар Беркут”?
3. Який підзаголовок має повість І. Франка “Захар Беркут”?

4. Які історичні особи діють «у кадрі» повісті І. Франка “Захар Беркут” і поза ним?
5. Які питання порушує І. Франко в повісті “Захар Беркут”?
6. Хто є антиподом Захара Беркута?
7. Як у повісті І. Франка “Захар Беркут” світ тварин проєктується на світ людей?
8. Життя якої громади у фокусі авторської уваги в повісті “Захар Беркут”?
9. Яка легенда переосмислюється І. Франком у повісті “Захар Беркут”?
10. Що сприяло перемозі русичів над ворогом?
11. За яких обставин відбувається знайомство Максима Беркута й Мирослави?
12. Що дратує Тугара Вовка в Максимі Беркуті?
13. Чому при дворі Данила Галицького сторонилися Тугара Вовка?
14. У якій битві брав участь Митько-вояк?
15. Яку науку опановував Захар Беркут замолоду?
16. Як загинув Тугар Вовк?

Тема 11: Мала проза Івана Франка

1. Тематичне розмаїття малої прози Івана Франка.
2. Художнє осмислення життя села в „Галицьких образках”.
3. Художній світ оповідань бориславського циклу. Аналіз одного з творів на вибір.
4. Психологізм творів Івана Франка малих жанрових форм.
5. Жанрово-творче новаторство малої прози Івана Франка.

Література

Основна

1. Гундорова Т. Іван Франко. *Історія української літератури XIX століття* : у 2 кн.: підруч. / за ред. акад. М. Г. Жулинського. Київ : Либідь, 2006. Кн. 2. С. 283–333.
2. Гундорова Т. Іван Франко *Історія української літератури. XIX століття* : у 3 кн.: навч. посіб. / за ред. М. Т. Яценка. Київ : Либідь, 1997. Кн. 3. С. 307–316.
3. Іван Франко. *Історія української літератури XIX століття (70–90-ті роки)* : у 2 кн. : підруч. / за ред. О. Д. Гнідан. Київ : Вища школа, 2003. Кн. 2. С. 215–235. Іван Франко. *Історія української літератури XIX століття (70–90-ті роки)* : у 2 кн. : підруч. / за ред. О. Д. Гнідан. Київ : Вища школа, 2003. Кн. 2. С. 202–205.
4. Сірук В. Історія української літератури 2-ої половини XIX століття: мистецькі орієнтири, культурно-історичний контекст: навчальний посібник (для бакалаврів галузі знань 01 Освіта, спеціальності 014 Середня освіта програми „Українська мова та література. Світова література”; галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 035 Філологія, освітньої

програми „Українська мова та література. Світова література”. Луцьк: Терен, 2021. С. 42–45.

Додаткова

1. Безхутрий Ю. Мала проза І. Франка 1900-х рр. у контексті художньої парадигми перехідної культурної епохи: модель світу і модель людини. URL: http://institutes.lnu.edu.ua/franko/wp-content/uploads/sites/7/ukr-literaturoznavstvo/70/70_2008_yur.bezhutryi.pdf
2. Госовська М. Феміністичні моделі прози Івана Франка: до проблеми наукового і художнього мислення. Парадигма. 2009. Вип.4. С. 71–80.
3. Дей О. Іван Франко: Життя і діяльність. Київ : Дніпро, 1981. С. 185–292.
4. Дергаль Л. Поетикальна дифузія проблем екзистансу й емотивності в оповіданні І. Франка „На роботі”. *Вісник Запорізького державного університету* : зб. наук. статей. Серія : Філологічні науки. Запоріжжя : Запорізький державний університет, 2001. № 1. С. 29–32.
5. Зимомря М., Бродська О. Мала проза Івана Франка та Артура Шніцлера: поетика тексту. *Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського*. Лінгвістичні науки. 2010. № 10. С. 27–38.
6. Легкий М. Форми художнього викладу в малій прозі Івана Франка. Львів : Львівське відділення інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України, 1999. С. 44–110.
7. Мала проза Івана Франка в українській літературі кінця ХІХ – початку ХХ століття. URL: <https://lib.if.ua/franko/1312287614.html>
8. Скоморовський Б. „Чоловіче, чоловіче, а чому мітли?” Оповідання І. Франка „Добрий заробок” у 8 класі. *Франкова криниця. Вивчення творчості І. Я. Франка в школі*. Київ : Радянська школа, 1991. С. 166–177.
9. Шевченко З. Про сучасний підхід до шкільного аналізу творів Івана Франка. 2000. № 4. С. 43–49.
10. Шмега К. Дискурс маскулінності у прозі Івана Франка. Київ : Наукова думка, 2022. 232 с.

Методичні вказівки

У малій прозі І. Франка продовжує свої творчі пошуки і експерименти, Тож ознайомлення з оповіданнями й новелами автора має бути уважним, щоб виявити особливості художнього світу творів і збірок, з’ясувати специфіку їх тематики, генології, наративної і хронотопної організації; розкрити естетичний, змістовий потенціал тощо. Адже в поліжанровій і багатостильовій малій прозі І. Франка читач знайде художні нариси, образки, притчі, новели; твори з пригодницьким складником; натуралістичні, реалістичні, імпресіоністичні, психологічні, інтелектуальні, гумористичні, сатиричні та інші твори. Художнє осмислення деяких тем автором призводить до появи циклів творів, як наприклад, бориславський цикл, де йдеться про працівників нафтовидобувної галузі тощо.

Перелік творів малих жанрових форм подано в списку літератури для обов'язкового прочитання. Щодо розширення лекторію за власним бажанням, то, як зазначалося вище, такий підхід лише схвалюється.

Завдання

1. Жанрова специфіка „малої” прози Івана Франка.
2. Проаналізувати один із творів малих жанрових форм Івана Франка під кутом зору поетики.
3. Функції деталей в оповіданнях Івана Франка із життя робітників.

Питання для самоконтролю

1. У яких творах малих жанрових форм Іван Франко порушив філософські проблеми?
2. Поясніть назву оповідання Івана Франка „Ріпник”.
3. Що заробив герой оповідання Івана Франка „Добрий заробок”?
4. Чому твори про село автор називає образки?
5. Поясніть назву оповідання Івана Франка „Свинська конституція”.
6. У яких творах Івана Франка малих жанрових форм наявний міфологічний складник?
7. Наведіть приклади „Я-оповідань” Івана Франка.
8. Як звати головного героя оповідання Івана Франка „Вугляр”.
9. Які оповідання належать до бориславського циклу?
10. Яка тема об'єднує всі оповідання бориславського циклу?
11. Які оповідання Івана Франка утворюють діалогію?

Тема 12: Поеми Івана Франка

1. Поема в жанровій системі Івана Франка.
2. Жанрові різновиди поем Івана Франка:
 - реалістично-побутові поеми („Наймит”, „Панські жарти”, „Сурка”).
 - філософсько-історичні поеми („Іван Вишенський”, „На Святоюрській горі”);
 - філософські твори („Мойсей”, „Смерть Каїна”, „Похорон”);
 - сатиричні поеми („Ботокуди”).
 - Образно-тематичний спектр поем Івана Франка:
 - тема вождя й народу;
 - образ митця в поемах Івана Франка;
 - гуманістичні виміри поем;
 - тема гріха й покарання в творчості Івана Франка;
 - патріотична риторика поем тощо.
 - Метафорично-символічні виміри поем Івана Франка.

Література

Основна

1. Гундорова Т. Іван Франко. *Історія української літератури XIX століття* : у 2 кн.: підруч. / за ред. акад. М. Г. Жулинського. Київ : Либідь, 2006. Кн. 2. С. 302–344.
2. Гундорова Т. Іван Франко. *Історія української літератури. XIX століття* : у 3 кн. : навч. посіб. / за ред. М. Т. Яценка. Київ : Либідь, 1997. Кн. 3. С. 323–357.
3. Іван Франко. *Історія української літератури XIX століття (70–90-ті роки)* : у 2 кн.: підруч. / за ред. О. Д. Гнідан. Київ : Вища школа, 2003. Кн. 2. С. 161–191. Іван Франко. *Історія української літератури XIX століття (70–90-ті роки)* : у 2 кн. : підруч. / за ред. О. Д. Гнідан. Київ : Вища школа, 2003. Кн. 2. С. 202–205.
4. Сірук В. Історія української літератури 2-ої половини XIX століття: мистецькі орієнтири, культурно-історичний контекст: навчальний посібник (для бакалаврів галузі знань 01 Освіта, спеціальності 014 Середня освіта програми „Українська мова та література. Світова література”; галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 035 Філологія, освітньої програми „Українська мова та література. Світова література”. Луцьк: Терен, 2021. С. 42–45.

Додаткова

1. Бережна Н. Біблійні мотиви і образи в поемі І. Франка „Смерть Каїна”. *Запорізького державного університету* : зб. наук. статей. Серія : Філологічні науки. Запоріжжя : Запорізький державний університет, 2001. № 2. С. 7–11.
2. Гуцуляк О. Пророк у поемі „Мойсей” Івана Франка: філософсько-нарративний аспект у сьогоденні. *Краєзнавець Прикарпаття*. 2010. № 16. С. 43–44. URL: <https://lib.if.ua/franko/1329480395.html>
3. Дундюк Л. Проблема сенсу життя та щастя в поемі І. Франка „Смерть Каїна”. *Література. Фольклор. Проблеми поетики*. Зб. наук. праці. Вип. 27. Ч. 1. Київ : Акцент, 2007. С. 130–138.
4. Зборовська Н. В. Монотеїстичний заповіт у поемі “Мойсей” І. Франка. *Зборовська Н. Код української літератури. Проект психоісторії новітньої української літератури* : монографія. Київ : Академвидав, 2006. С. 142–151.
5. Мех Н. Поема І. Франка “Іван Вишенський”: духовний вимір. URL: https://iul-nasu.org.ua/pdf/kulturaslova/85/12-ks_85.pdf
6. Неврлий М. Я. “Мойсей” І. Франка в контексті світової літератури. *Неврлий М. Я. Минуле й сучасне* : зб. слов’янозн. пр. Київ : Смолоскип, 2009. С. 30–45.
7. Поліщук Я. „Мойсей” І. Франка на перехресті традиції і модерну. *Дивослово*. 2003. № 10. С. 7–11.
8. Розумний Я. “Народе мій, твоїм будучим душу я тривожу” : [персонажі творів “Смерть Каїна”, “Мойсей” І. Франка]. *Слово і час*. 2006. № 9. С. 8–10.
9. Рязанова О. Сенс служіння і сенс самопожертви в поемі Івана Франка “Святий Валентій”. *Педагогічна думка*. 2008. № 1. С. 54–59.

10. Скоць А. Історико-політична поема „На Святоюрській горі”. *Українське літературознавство*. Львів : Вид-во ЛНУ імені Івана Франка, 1982. Вип. 38. С. 12–20.
11. Сліпушко О. Символіка поеми І. Франка “Смерть Каїна”. *Вісник КНУ ім. Т. Шевченка*. Серія: Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика. 2008. № 19. С. 23–27.
12. Шевченко В. Жанрово-стильові домінанти історичних поем І. Франка. *Проблеми розвитку родів і жанрів в українській літературі* : зб. наук. праць. Сімферополь : Світ, 2009. С. 162–178.

Методичні вказівки

Збірка „Баляди і розкази”, якою дебютував І. Франко, засвідчила тяжіння письменника до епічного та ліро-епічного віршованого слова й прагнення розвивати його генологічний потенціал. Попри те, що за життя автора було видано одну невеличку збірку поем, у якій опубліковано лише кілька творів, написаних за мотивами шумеро-аккадської міфології і середньовічного епосу, поемарій І. Франка вагомий. Він становить понад 50 творів різних тематичних напрямків і жанрових різновидів. Публікувалися твори в збірках “З вершин і низин”, “Із днів журби”, “Давнє й нове”, “Semper tiro”.

З’ясувавши питання місця поеми в жанровій системі І. Франка, можна братися за аналіз їх жанрового діапазону. У поемі І. Франко, так само, як і в інших жанрових формах, апробує свої мистецькі ідеї, що засвідчує широке коло гібридних форм жанру.

Аби осмислити широту порушених автором тем, необхідно вийти за межі умовного переліку текстів, поданих до питань практичного заняття, інакше з цим завданням впоратися не вдасться, як і з наступним. Працюючи з поемами, варто мати на увазі те, що у І. Франка поема – часто гібридний жанр, який вимагає відповідних підходів до аналізу твору й інструментарію для роботи з ним. Із цим викликом допоможе впоратися виконання завдань.

Завдання

1. Жанровий синтез в поемах Івана Франка.
2. Оригінальність художньої версії теми материнства в поемі Івана Франка „Сурка”.

Питання для самоконтролю

1. Тема християнської віри осмислюється Іваном Франком у яких творах?
2. Чому Мойсей водив свій народ пустелею упродовж сорока років?
3. Хто продовжив справу Мойсея?
4. Як покарано Мойсея за мить зневіри?
5. У чому полягає новаторство поеми „Сурка”?
6. Кому присвячено поему „На Святоюрській горі”?
7. Яку байку Іван Франко вписує в формозмістові параметри поеми „На Святоюрській горі”?
8. Який твір Івана Франка має підзаголовок „поема з народних переказів”?

9. Хто й від чого рятує героя поеми Івана Франка „Наймит”?
10. Частиною якої збірки стала поема Івана Франка „Іван Вишенський”?
11. Які ще праці Іван Франко присвятив Іванові Вишенському?
12. Які твори стали джерелами поеми Івана Франка „Смерть Каїна”?
13. У чому полягають мета і сенс життя Каїна (поема Івана Франка „Смерть Каїна”), які він так довго шукає?
14. Яку поему Іван Франко розпочав апострофою до музи?
15. Кого Іван Франко називає ботокудами?

Тема 13: Драма І. Франка “Украдене щастя”

1. Іван Франко – аналітик і практик драми.
2. Творча лабораторія драми І. Франка “Украдене щастя”.
3. Оригінальність авторської версії традиційної тематики в драмі І. Франка “Украдене щастя”.
4. Наративний аналіз драми.
5. Форми хронотопу у творі.
6. Аналіз персонажів драми.

Література

Основна

1. Гундорова Т. Іван Франко. Історія української літератури ХІХ століття : у 2 кн.: підруч. / за ред. акад. М. Г. Жулинського. Київ : Либідь, 2006. Кн. 2. С. 313–315.
2. Гундорова Т. Іван Франко. *Історія української літератури. ХІХ століття* : у 3 кн. : навч. посіб. / за ред. М. Т. Яценка. Київ : Либідь, 1997. Кн. 3. С. 335–336.
3. Іван Франко. *Історія української літератури ХІХ століття (70–90-ті роки)* : у 2 кн. : підруч. / за ред. О. Д. Гнідан. Київ : Вища школа, 2003. Кн. 2. С. 202–245. Іван Франко. *Історія української літератури ХІХ століття (70–90-ті роки)* : у 2 кн. : підруч. / за ред. О. Д. Гнідан. Київ : Вища школа, 2003. Кн. 2. С. 202–205.
4. Сірук В. Історія української літератури 2-ої половини ХІХ століття: мистецькі орієнтири, культурно-історичний контекст: навчальний посібник (для бакалаврів галузі знань 01 Освіта, спеціальності 014 Середня освіта програми „Українська мова та література. Світова література”; галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 035 Філологія, освітньої програми „Українська мова та література. Світова література”. Луцьк: Терен, 2021. С. 42–45.

Додаткова

1. Бережна Н. Рецепція образу „Доля” в драмі І. Франка „Украдене щастя”. *Вісник Запорізького державного університету* : зб. наук. статей. Серія :

- Філологічні науки. Запоріжжя : Запорізький державний університет, 2001. № 2. С. 65–69.
2. Захарчук З. Франкова модель любовного трикутника (за п'єсою „Украдене щастя”). *Наукові записки. Серія : Філологічні науки*. URL: <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-208-23>
 3. Козлов Р. Хронотопіка Франкових драм: теорія, практика, інтерпретація. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2012. 352 с.
 4. Летнянчин П. Феміністичний дискурс у драмах Б.Шоу „Професія місіс Уоррен” та І.Франка „Украдене щастя”. *Волинь філологічна: текст і контекст*. Т 6. № 2. Ч. 1. 2008. С. 195–208.
 5. Лужницький Г. Три редакції Франкової драми „Украдене щастя”. *Іван Франко: Мистецтвознавчі рецепції*. Збірник статей. Львів : ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2016. С. 333–367.
 6. Працьовитий В. Естетична функція хронотопу в трагедії „Украдене щастя” Івана Франка. *Українське літературознавство*. 2014. Вип. 78. С. 60–68.
 7. Працьовитий В. Михайло Возняк про п'єсу „Украдене щастя” Івана Франка. *Українське літературознавство : зб. наук. праць*. Львів : Вид-во ЛНУ імені Івана Франка, 2010. Вип. 69. С. 144–159.
 8. Проценко К. Наративні особливості „Украденого щастя” І. Франка (літературна та сценічна версії). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія „Філологія”*. 2019. Вип. 81. С. 81–84.
 9. Рудь В. Принцип „поетичної справедливості” та його вияв у драмі Івана Франка „Украдене щастя”. *Радянське літературознавство*. 1986. № 5. С. 37–44.
 10. Свербілова Т., Малютіна Н., Скорина Л. Від модерну до авангарду: жанрово-стильова парадигма української драматургії першої третини ХХ століття. Черкаси, 2009. 595 с.
 11. Тхорук Р. Архетипні теми в „Украденому щасті” Івана Франка. *Актуальні проблеми сучасної філології*. Літературознавство. Вип. ІХ. Рівне : РДГУ, 2000. С. 96–113.
 12. Франко І. Жіноча неволя в руських піснях народних. *Зібрання творів: У 50 т.* Київ : Наукова думка, 1980. Т. 26. С. 210–253.
 13. Франко І. Наш театр. *Франко І. Зібрання творів : у 50-ти т.* Київ : Наукова думка, 1980. Т. 28. С. 279–293.
 14. Франко І. Львівський театр і народна честь. *Франко І. Зібрання творів : у 50-ти т.* Київ : Наукова думка, 1980. Т. 35. С. 337–349.
 15. Франко І. Руський театр. *Франко І. Зібрання творів : у 50-ти т.* Київ : Наукова думка, 1980. Т. 29. С. 96–113.
 16. Хороб С. „Драма – моя стародавня страсть...” (Драматургія і театр Івана Франка). *Івано-Франківськ : Місто НВ*, 2016. 268 с.
 17. Швець А. „Подружжя – майже завсіди лотерея...” (Матримоніальна концепція Івана Франка). *Іван Франко: Тексти. Факти. Інтерпретації : зб. наук. праць*. Київ ; Львів, 2011. С. 128–137.

Методичні вказівки

І. Франко ніколи не був байдужим до драми. Вона цікавила його як глядача, театрального критика, драматурга, теоретика. Драму письменник класифікував як найскладніший літературний рід. Аби зрозуміти всі тонкощі цього виду мистецтва, І. Франко багато уваги приділяв осмисленню й аналізу театального репертуару. Його тези, зауваження й висновки були виваженими, у їх основі простежуються розуміння запитів публіки, знання соціології, теоретичних засад реалізму тощо. Поза увагою Франка-критика не залишилися умови розвитку, що попри всі труднощі все ж таки долалися, і театральні аматори завдяки талантам та наполегливості сягали рівня професіоналізму, якого вимагав вибагливий глядач.

Ознайомлення з працями І. Франка „Наш театр”, „Львівський театр і народна честь”, „Руський театр” допоможе краще зорієнтуватися в особливостях функціонування театру II половини XIX століття і з’ясувати розуміння автора специфіки драматичного твору, яка знайшла своє втілення у його творах. Наприклад, у п’єсі „Украдене щастя”, де вона зреалізована вповні. Опрацювання розвідок Р. Козлова, К. Проценко, Т. Свєрбілової, Н. Малютіної, Л. Скорини, А. Швець та ін. допоможе виокремити й проаналізувати риси нової драми, яка йшла на зміну реалістичній.

Завдання

1. Ваше трактування назви драми Івана Франка „Украдене щастя”.
2. Тема влади людини над людиною в драмі Івана Франка „Украдене щастя”.
3. Прояви ознаки модерної драми в драмі Івана Франка „Украдене щастя”.
4. Драма Івана Франка „Украдене щастя” в інших видах мистецтва.

Питання для самоконтролю

1. Визначте характер конфлікту драми Івана Франка „Украдене щастя”.
2. Яка подія є зав’язкою драмі Івана Франка „Украдене щастя”?
3. Що підштовхнуло братів Анни видати її заміж за нелюба?
4. До якого жанрового різновиду належить драма Івана Франка „Украдене щастя”?
5. За сюжетом якого твору Івана Франко написав драму „Украдене щастя”?
6. Де служив Михайло?
7. Що привело Михайла в дім Задорожних?
8. Чи має драма Івана Франка „Украдене щастя” інші назви?
9. Як Анна офіційно заявляє про свої стосунки з Михайлом?
10. З ким із сусідок приятелювала Анна?
11. Чому Анна вважала, що Михайло загинув?
12. Що було підставою для арешту Миколи?

Тема 14: Роман Івана Франка “Перехресні стежки”

1. З творчої історії роману, питання жанру.
2. Поетика твору:
 - архітектоніка роману;
 - будова твору;
 - параметри хронотопу;
 - психологізм роману.
3. Персоносфера твору.
4. Символіка роману Івана Франка “Перехресні стежки”.

Література

Основна:

1. Іван Франко. *Історія української літератури. ХІХ століття (70–90-ті роки)* : у 2 кн.: підруч. / за ред. О. Д. Гнідан. Київ : Вища школа, 2003. Кн. 2. С. 211–215.
2. Гундорова Т. Іван Франко. *Історія української літератури. ХІХ століття* : у 2 кн.: підруч. / за ред. акад. М. Г. Жулинського. Київ : Либідь, 2006. Кн. 2. С. 328–329.
3. Гундорова Т. Іван Франко. *Історія української літератури. ХІХ століття* : у 3 кн.: навч. посіб. / за ред. М. Т. Яценка. Київ : Либідь, 1997. Кн. 3. С. 347–348.
4. Іван Франко. *Історія української літератури ХІХ століття (70–90-ті роки)* : у 2 кн.: підруч. / за ред. О. Д. Гнідан. Київ : Вища школа, 2003. Кн. 2. С. 202–205.
5. Сірук В. Історія української літератури 2-ої половини ХІХ століття: мистецькі орієнтири, культурно-історичний контекст: навчальний посібник (для бакалаврів галузі знань 01 Освіта, спеціальності 014 Середня освіта програми „Українська мова та література. Світова література”; галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 035 Філологія, освітньої програми „Українська мова та література. Світова література”. Луцьк: Терен, 2021. С. 42–45.

Додаткова:

1. Бурлакова І. Модель особистості в повісті Івана Франка “Перехресні стежки”. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах* : зб. наук. праць. Київ : ІВЦ Держкомстату України, 2006. Вип. 13. С. 106–115.
2. Гундорова Т. Інтелігенція і народ у повісті І. Франка 80-х рр. Київ : Наукова думка, 1985. 147 с.
3. Гуняк М. Роман І. Франка “Перехресні стежки”: світоглядно-антропологічний аспект. Дрогобич : Відродження, 1998. 118 с.
4. Жиденко Г. “Перехресні стежки” І. Франка в 10 класі. *Українська література в загальноосвітній школі*. 1999. № 6. С. 6–13.

5. Зубак Л. Конспекти уроків по вивченню повісті Івана Франка “Перехресні стежки”. *Франко І. Перехресні стежки*. Кіровоград, 2000. С. 239–252.
6. Канівська Л. Простір страждання Франкового героя-інтелігента (психолого-біографічний ракурс). *Слово і Час*. 2003. № 9. С. 44–55.
7. Мисливець Н. Естетична природа трагічного у повісті “Перехресні стежки” І. Франка. *Література. Фольклор. Проблеми поетики*. Зб. наук. праць. Вип. 27. Ч. 1. Київ : Акцент, 2007. С. 198–211.
8. Панченко В. Любов і боротьба адвоката Рафаловича. Шкільна версія аналізу повісті Івана Франка “Перехресні стежки”. *Франко І. Перехресні стежки*. Кіровоград : Степова Еллада, 2000. С. 215–239.
9. Сивкова І. Психологізм роману Івана Франка “Перехресні стежки”. URL: <https://eprints.cdu.edu.ua/949/1/108-33-41.pdf>
10. Форманова С. Інвективний простір у романі І. Франка “Перехресні стежки”. URL: <http://mova.onu.edu.ua/article/view/115862/121293>

Методичні вказівки

Література II половини XIX століття – період становлення великої прози і формування напрацювань у сфері її жанрової специфіки. Ще немає чіткого розмежування понять “повість” і “роман”, художні твори мають ознаки обох жанрових форм. Тому підготовку до заняття варто почати з теорії питання жанру. Щоб бути переконливим у своїх висновках, треба апелювати до теоретичних, аналітичних джерел і до художнього тексту також. Адже й сьогодні трактування жанру твору залишається дискусійним. Повість, сентиментальна мелодрама; суспільний роман, з елементами повісті, детектив, ідеологічний і психологічний роман тощо – визначення жанру “Перехресних стежок”, які автори обстоюють у наукових дослідженнях.

Попри те, що І. Франко категорично заперечував наявність декадентських і модерністичних ознак художнього твору у своєму доробку, їх у творчості письменника чимало. Літературний період, на який припадає його діяльність, значною мірою мав ознаки перехідного: від реалізму до модернізму й власне початків останнього. Тай розуміння мистецтва, пошуки нових форм, художніх засобів, прийомів, способів зображення, тем тощо сягали далеко за межі реалістичного канону. У “Перехресних стежках” переплелася не лише чимало ознак реалістичного і модерного твору, тут чимало смислів видимих і прихованих, трактування яких часом також може бути несподіваним.

Завдання

1. Доведіть за текстом твору, що головна мета молодого правника Євгенія Рафаловича, носія авторської ідеї, – “Бажання служити народові”.
2. Особливості нарації роману.
3. Риси детективу в романі.

Питання для самоконтролю

1. Як завершується сюжетна лінія Стальського?
2. Що означає ім’я Регіна?

3. Чиї права захищав Рафалович?
4. Яким музичним інструментом володіла Регіна?
5. Чому Євгеній відмовив Регіні, коли вона прийшла до нього?
6. Хто був персонажем був вчителем Євгенія?
7. Хто мав такі ж погляди, як і Рафалович?
8. хто був прототипом головного героя роману Івана Франка “Перехресні стежки”?
9. Яка роль Анелі Армашевської в житті Регіни?
10. Кого з персонажів твору можна охарактеризувати як національно свідомих?
11. Що обирає Євгеній, коли постав перед вибором між особистим і громадським життям?
12. Що є ідеалом для Вагмана?
13. Хто з персонажів уособлює долю народу?
14. Де відбуваються події твору?
15. Кого першого зустрів Рафалович, приїхавши до провінційного містечка?
16. Як Вагман і Россельберг допомагають в організації віча?
17. Що було причиною гибелі Регіни?
18. Від кого рятує людей Баран?

СХЕМИ АНАЛІЗУ ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРІВ

АНАЛІЗ ПРОЗОВОГО ТВОРУ

Аналіз епічного твору варто починати з ознайомлення з історичною обстановкою, ситуацією ідейної, естетичної та філософської боротьби в суспільстві в період написання конкретного художнього твору. При цьому варто пам'ятати, що поняття історичної та історико-літературної обстановки не тотожні; в останньому випадку маються на увазі:

- боротьба літературних напрямів;
- місце твору в літературному процесі того часу, коли він написаний;
- творча історія твору;
- оцінка твору в критиці;
- особливості сприйняття твору сучасними письменниками;
- оцінка твору з позицій сьогоденних досягнень літературознавства, сучасне його прочитання.

Далі слід звернути увагу на ідейно-художню єдність твору, його зміст та форму (при цьому не варто забувати про те, що хотів сказати автор, як йому це вдалося зробити):

- тематика;
- проблематика;
- ідея й ідейний світ;
- пафос;

композиція:

- основні елементи зовнішньої композиції:
- частини, розділи;
- назва твору та його частин;
- епіграф;
- пролог;
- епілог;
- позасюжетні елементи твору:
- авторські відступи;
- вставні епізоди;
- звернення до читача;
- описи (пейзаж, інтер'єр, екстер'єр);
- художнє обрамлення;
- казковий зачин тощо.
- композиційні прийоми:
- повтор;
- протиставлення;
- кумуляція;
- посилення;
- монтаж;
- конфлікт;

- фабула;
- сюжет:
- експозиція;
- зав'язка;
- розвиток дії;
- кульмінація;
- розв'язка (іноді перед розв'язкою – ретардація);

характеристика образу:

- зовнішній образ (портрет, костюм, мова);
- внутрішній образ (характер персонажа);
- психологічна характеристика;
- самохарактеристика персонажа;
- зовнішня характеристика;
- авторське ставлення;
- світ речей;
- світ природи;
- соціальне середовище;
- система образів-персонажів;

хронотоп:

- художній простір;
- пейзаж;
- інтер'єр;
- художній час.
- художні деталі:
- зовнішні;
- психологічні;
- символи;

форма художнього твору;

мова персонажів (монологи, діалоги, полілоги);

нарація;

лексичне та стилістичне багатство.

АНАЛІЗ ЛІРИЧНОГО ТВОРУ

Визначити:

- безпосередній зміст ліричного твору;
- предмет художнього осмислення та його зв'язок із поетичною ідеєю;
- організацію ліричного твору;
- своєрідність використання зображально-виражальних засобів автором;
- ритміку;
- інтонацію;
- провідне переживання, почуття, настрій, які відбилися в поетичному творі.

З'ясувати стрункність композиційної побудови, її підпорядкованість вираженню певної думки:

- визначити ліричну ситуацію, яка могла б викликати це переживання;
- виділити основні частини поетичного твору: показати їх зв'язок.
- поетична лексика:
- з'ясувати активність використання окремих груп слів загальноповсякденної лексики (синонімів, антонімів, архаїзмів, неологізмів);
- з'ясувати міру близькості поетичної мови до розмовної;
- визначити своєрідність та активність тропів (епітет, порівняння, алегорія, іносказання, гіпербола, літота, метафора тощо).

Проаналізувати поетичний синтаксис (риторичні питання, звернення, вигуки, повтори, антитези і тощо).

Проаналізувати поетичну фонетику (алітерація, асонанс, анафора і т. ін.).

З'ясувати особливості віршування:

- систему віршування;
- віршовий розмір;
- чи є відступи від метричної системи? Які саме?;
- визначити вид римування;
- дати характеристику рими.

АНАЛІЗ ДРАМАТИЧНОГО ТВОРУ

Приступаючи до аналізу драматичного твору, необхідно пам'ятати, що в переважній більшості він покликаний для подальшого сценічного втілення. Тому, беручи до уваги те, що в драматургії велика кількість монологів, діалогів, полілогів, варто зосереджуватися на аналізі мови дійових осіб. Не слід забувати й того, що в основу будь-якого драматичного твору покладено дію й протидію персонажів.

Отже, особливу роль відіграє конфлікт. Визначення й обґрунтування жанру також має велике значення, оскільки він визначається за характером конфлікту, проте не варто забувати й про формозмістові чинники:

- назва;
- природа жанру (варто брати до уваги й авторське визначення);
- авторська репрезентація дійових осіб;
- ремарки;
- форма й композиція;
- характеристика дійових осіб;
- суть протистояння антагоністичних сил;
- детальні мовні характеристики;
- тип і характер конфлікту, етапи його розвитку (зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка);
- ідейно-тематичний рівень твору, проблематика;
- художньо-естетична, суспільна цінність твору.

ПЕРЕЛІК ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Драматургія Івана Нечуя-Левицького.
2. Рецепція історії в доробку Івана Нечуя-Левицького.
3. Драма у творчому доробку Панаса Мирного.
4. Тема жінки в художньому світі творів Панаса Мирного.
5. Павло Грабовський-прозаїк.
6. Поетика казок Івана Манжури.
7. „Мала” проза Михайла Старицького.
8. Іван Карпенко-Карий-прозаїк.
9. Драматургія Бориса Грінченка.
10. Ліро-епос Бориса Грінченка: жанрові й тематичні координати.
11. Мотиви лірики Олександра Кониського.
12. Стилєві особливості епічних творів Олександра Кониського.
13. Михайла Драгоманов і українська література.
14. Феміністичні ідеї у художньому універсумі Олени Пчілки.
15. Внесок Олени Пчілки в розвиток дитячої літератури.
16. Літературно-критична діяльність Івана Франка.
17. Драми письменників II половини XIX століття, написані за фольклорними творами.
18. Опрацювати статтю Івана Франка „Література, її завдання і найважливіші ціхи”, обґрунтувати її актуальність.
19. Опрацювати статтю Івана Нечуя-Левицького „Сьогочасне літературне прямування”, обґрунтувати її актуальність.
20. Ознайомитись із художніми творами (щонайменше з двома) про українських письменників II пол. XIX ст. й підготувати буктрейлер за ними:
 - Петро Яценко „Нечуй. Немов. Небач” (про Івана Нечуя-Левицького);
 - Івана Пільгука „Дуби шумлять” (про Панаса Мирного);
 - Михайло Медуніця „Брати і побратими” (про Панаса Мирного);
 - Іван Пільгук „Іван Карпенко-Карий”(про Панаса Мирного);
 - Микола Сиротюк „Забіліли сніги” (про Павла Грабовського);
 - Роман Іваничук „Шрами на скелі” (про Івана Франка);
 - Денис Лукіянович „Франко і Беркут”(про Івана Франка);
 - Романа Горака „Тричі мені являлася любов...” (про Івана Франка);
 - Степан Процюк „Руки і сльози. Роман про Івана Франка.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ТЕМАТИЧНОГО ОПИТУВАННЯ

1. Специфічні національні особливості розвитку української літератури в II половині XIX століття.
2. Загальні закономірності саморозвитку художніх систем української літератури в контексті інших літератур світу.
3. Цензурні розпорядження в 70–90-і роки XIX століття як вияв політики денационалізації української суспільності й культури.
4. Розвиток української літератури як цілісного художнього комплексу.
5. Сильова поліваріантність реалістичного напрямку як чинник зумовленості індивідуальних стилів українських письменників II половини XIX століття.
6. Різноманіття художніх напрямів в українській літературі 70–90-х років XIX століття.
7. Опосередкований зв'язок внутрішньої національно-історичної детермінованості стильових напрямів із характерними для інших літератур „стилів епохи”.
8. Нові теми, нова проблематика в українській літературі II половини XIX століття як відбиття суттєвих змін у суспільному й духовному житті народу.
9. „Вічні” проблеми людського буття в українській літературі 70–90-х років XIX століття.
10. Демократизація й гуманізація української літератури II половини XIX століття.
11. Соціальний і естетичний ідеал, концепція позитивного героя в українській літературі 70–90-х років XIX століття.
12. Соціально-політичні умови розвитку української літератури 70–90-х років XIX століття.
13. Зміни у сфері художньої форми в українській літературі II половини XIX століття.
14. Періодична преса, зокрема літературна журналістика, як база й поле функціонування літератури в II половині XIX століття.
15. Михайло Драгоманов про шляхи розвитку української літератури.
16. Іван Франко про шляхи розвитку української літератури.
17. Дослідницький підхід, творчо-психологічна настанова на ґрунтовну обізнаність із життям – типова основа реалістичної художності в українській літературі II половини XIX століття.
18. Філософська основа реалізму творів української літератури II половини XIX століття.
19. Природа конфліктності в реалістичній літературі 70–90-х років XIX століття.
20. Категорія характеру в реалістичній літературі II половини XIX століття.
21. Морально-психологічна проблематика творів українських письменників II половини XIX століття.

22. Жанрово-родовий склад української літератури 70–90-х років XIX століття.
23. Психологізація української реалістичної прози II половини XIX століття.
24. Нові перспективи реалістичного реалізму в поезії 70–90-х років XIX століття.
25. Реалістична драматургія II половини XIX століття.
26. Традиційне й новаторське в драматургії Івана Карпенка-Карого.
27. Народний театр Михайла Старицького, Марка Кропивницького, Івана Карпенка-Карого.
28. Осмислення діалектики старого й нового в сучасному бутті в українській літературі II половини XIX століття.
29. Засвоєння українськими митцями II половини XIX століття життєздатних культурних традицій, їх трансформація і розвиток у відповідності з вимогами часу.
30. Тематично-стильові течії реалізму II половини XIX століття.
31. Ідея історизму як серцевина детерміністського розуміння дійсності в II половині XIX століття.
32. Поетика реалістичного характеротворення в українській літературі II половини XIX століття.
33. Актуалізація романних форм в українській літературі II половини XIX століття.
34. Роман Панаса Мирного та Івана Білика „Хіба ревуть воли, як ясла повні?\": поетикальні особливості.
35. Поема в українській літературі II половини XIX століття як вершина ліро-епічного синтезу в реалістичній поезії.
36. Тенденція до реабілітації матеріально-предметних, біологічно-фізіологічних спонук і мотивів поведінки людини у творах українських письменників II половини XIX століття.
37. Естетичний синтетизм як характерна особливість художньої прози 70–90-х років XIX століття.
38. Основні соціальні типи української прози 70–90-х років XIX століття.
39. Розкрити ідейно-сміслову та алегоричну навантаженість сновидінь у повісті Івана Нечуя-Левицького „Микола Джеря”.
40. Підґрунтя і природа сміху Івана Нечуя-Левицького в „Кайдашевій сім’ї”.
41. Розвиток гумористично-сатиричних творів в українській літературі II половини XIX століття.
42. Метаболічна образність поезій Павла Грабовського.
43. Які твори слід узяти, щоб довести, що Іван Нечуй-Левицький – майстер пейзажу. Виконати це завдання.
44. На прикладі повісті „Бурлачка” показати, що при створенні портретних характеристик Іван Нечуй-Левицький використовував елементи поетики фольклору.
45. Проаналізувати поезію Івана Франка „Червона калино, чого в лузі гнешся?”.

46. Проаналізувати поезію Павла Грабовського „Сироти” („Дітки маленькі кликали маму...”).
47. Проаналізувати поезію Івана Манжури „Босяцька пісня”.
48. Проаналізувати поезію Бориса Грінченка „Хлібороб”.
49. Проаналізувати поезію Михайла Старицького „Виклик”.
50. Визначити характер конфлікту в оповіданні Олени Пчілки „Соловійовий спів”.
51. Чому Катерина була для Марка Кравченка „сонячним променем”? („Сонячний промінь” Бориса Грінченка).
52. Що об’єднує оповідання Бориса Грінченка „Непокірний” і Олени Пчілки „Півтора оселедця”?
53. Назвати, що не сприймало сільське начальство в учителеві (оповідання „Екзамен” Бориса Грінченка).
54. Визначити художні тропи в поезії Івана Франка „Каменярі”.
55. Визначити художні тропи в поезії Івана Франка „Гримить”.
56. Визначити художні тропи в поезії Павла Грабовського „Швачка”.
57. Визначити художні тропи в поезії Павла Грабовського „До Н.К.С.”.
58. Визначити художні тропи в поезії Михайла Старицького „Монологи про кохання”.
59. Визначити художні тропи в поезії Якова Щоголева „Остання січа”.
60. Чому Бенедьо Синиця („Борислав сміється” Івана Франка) змушений був покинути Дрогобич і матір та перебратися до Борислава?
61. У чому виявляється почуття солідарності Бенедя Синиці (Івана Франка „Борислав сміється”)?
62. Чи викликають симпатію образи братів Бесарабів? Якщо так, то чим вони найбільш приваблюють („Борислав сміється” Івана Франка)?
63. З’ясуйте, за яких обставин стався моральний злам особистості Чіпки, чи був у нього інший вихід? („Хіба ревуть воли, як ясла повні?” Панаса Мирного та Івана Білика).
64. Назвіть спільні мотиви поезії Івана Франка й Павла Грабовського. Відповідь підтвердіть прикладами.
65. Чи виправдовуєте Ви Чіпку? („Хіба ревуть воли, як ясла повні?” Панаса Мирного та Івана Білика).
66. Прояви феміністичних ідей у творчості письменників 70–90-х років XIX століття.
67. Драматургія II половини XIX століття: здобутки і втрати.
68. Чим можна пояснити почуття Христі до Чіпки? („Хіба ревуть воли, як ясла повні?” Панаса Мирного та Івана Білика).
69. Розкрити відтінки людських почуттів у збірці Івана Франка „Зів’яле листя”.
70. У чому філософський смисл притч Івана Франка?

ТЕКСТИ ТВОРІВ

Окремі видання

1. Грабовський П. Вибрані твори : у 2 т. Київ : Дніпро, 1985.
2. Грінченко Б. Твори : у 2 т. Київ : Наукова думка, 1990.
3. Карпенко-Карий І. Твори : у 3 т. Київ : Художня література, 1960–1961.
4. Кропивницький М. П'єси. Київ : Дніпро, 1982.
5. Манжура І. Твори. Київ : Художня література, 1961. 429 с.
6. Мирний Панас. Твори : у 7 т. Київ : Наукова думка, 1968–1971.
7. Нечуй-Левицький І. Твори : у 10 т. Київ : Наукова думка, 1965–1969.
8. Пчілка Олена. Твори. Київ : Дніпро, 1988. 588 с.
9. Старицький М. Твори : у 6 т. Київ : Дніпро, 1989–1990.
10. Франко І. Зібр. тв. : у 50 т. Київ : Наукова думка, 1976–1986.
11. Щоголев Я. Вибране. Київ : Дніпро, 1971. 158 с.

Тексти творів в мережі ІНТЕРНЕТ

1. Lib.ru. URL: http://www.lib.ru/SU/UKRAINA/NECHUJ_LEVIC_KIJ/
2. Ukrainain Poetry. URL: <http://poetyka.uazone.net/poems.html>
3. Бібліотека української літератури. URL: <http://www.ukrlib.com.ua/bio/printout.php?id=223>
4. Буквоїд. URL: <http://bukvoid.com.ua/library>
5. Відкрита книга. URL: <https://sites.google.com/site/openbookclassic/ukraienska-literatura>
6. Вірші українських поетів (класиків). URL: <http://onlyart.org.ua>
7. Тека авторів – Чтиво. URL: <http://chtyvo.org.ua/authors/letter/>
8. Українська література. URL: <http://ukr-lit.net>
9. Український Центр. URL: <http://www.ukrcenter.com/Література/>

ТЕСТИ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

- 1 Маюфес – персонаж якої п'єси Івана Карпенка-Карого?
А „Хазяїн”
В „Сто тисяч”
С „Мартин Боруля” ABCDE
D ”Наймичка”
Е ”Суєта”
- 2 Який з творів не належить І. Франку?
А „Тричі мені являлася любов”;
В „Зелений явір, зелений явір...”;
С „Червона калино, чого в лузі гнешся?”;
D „Ой у лузі червона калина”
Е „Отсе тая стежечка...”
- 3 Жанровий різновид роману „Хіба ревуть воли, як ясла повні?” Панаса Мирного та Івана Білика:
А історично-біографічний роман
В соціально-психологічний роман
С соціально-історичний роман
D роман-хроніка
Е просвітницький роман
- 4 Хто при першій зустрічі видався Чіпці „Польовою царівною”?
А Мотря
В Христя
С Явдоха
D Устина
Е Галя
- 5 До циклу „Веснянки” Івана Франка не увійшла поезія?
А „Гримить ”
В „ Гріє сонечко ”
С „Чого являєшся мені у сні?”
D ” Земле, моя всеплодющая мати ”
Е ”Дивувалася зима...”
- 6 Провідним художнім напрямом упродовж 70-90-х рр. XIX ст. є
А реалізм
В романтизм
С сентименталізм
D класицизм
Е модернізм

7 Який поетичний цикл Павло Грабовський присвятив Надії Сигиді?

- А „До Н. К. С.”
- В „З Півночі ”
- С „ До Б. С-го”
- Д „Веснянки”
- Е „Пролісок”

8 У якому вірші Павло Грабовський озвучує своє розуміння ролі поета?

- А „Орли ”
- В „Я виніс все...”
- С „До Н. К. С.”
- Д „Справжні герої”
- Е „Я не співець чудовної природи ”

9 Емський указ діяв до:

- А 1895 року
- В 1900 року
- С 1905 року
- Д 1903 року
- Е 1917 року

10 Яку з названих драм написав Карпенко Карий?

- А „Лимерівна”
- В „Сава Чалий”
- С „На Кожум’яках”
- Д „Де зерно, там і полова”
- Е „Циганка Аза”

11 Батьківщина Панаса Мирного

- А Полтава
- В Карлівка
- С Миргород
- Д Пирятин
- Е Гадяч

12 Роман „Хіба ревуть воли, як ясла повні?” написано

- А Панасом Мирним
- В Панасом Мирним та Яковом Рудченком
- С Іваном Біликом
- Д Панасом Мирним та Яковом Біликом
- Е Панасом Мирним та Іваном Біликом

- 13 Де вперше опубліковано роман „Хіба ревуть воли, як ясла повні?”
- А Київ
 - В Женева
 - С Миргород
 - Д Львів
 - Е Херсон
- 14 Назвіть другу назву роману Панаса Мирного та Івана Білика „Хіба ревуть воли, як ясла повні?”
- А „Лихий попутав”
 - В „Пропаща сила”
 - С „Лихі люди”
 - Д „Дурниця”
 - Е „Лихо давнє і сьогочаснє”
- 15 Хто з видатних діячів української культури сприяв виданню творів Панаса?
- А Василь Тарнавський
 - В Орест Левицький
 - С Жуль Верн
 - Д Михайло Драгоманов
 - Е Іван Франко
- 16 Представниками соціально-психологічної тематично стильової течії є
- А І. Нечуй-Левицький, М. Старицький, М. Кропивницький
 - В І. Франко, М. Павлик, В. Самійленко
 - С Панас Мирний, І. Франко
 - Д О. Кониський, Б. Грінченко, Олена Пчілка
 - Е І. Франко, М. Павлик, В. Самійленко
- 17 Іван Нечуй-Левицький народився в сім’ї
- А потомственного священника
 - В потомственного гончара
 - С потомственного чиновника
 - Д потомственного стельмаха
 - Е потомственного кушніра
- 18 Про кого з персонажів у „Кайдашевій сім’ї” Івана Нечуя-Левицького селяни говорили, що це „чоловік гордий та жорстокий, з його буде добрий посіпака”?
- А Довбиша
 - В сусіда Кайдашів
 - С Лавріна Кайдаша
 - Д баба Палажка
 - Е Карпа Кайдаша

- 19 Хто з персонажів „Кайдашевої сім'ї” з'являється і в інших творах письменника?
- А Мотря Кайдаш
 - В Мотря Довбиш
 - С Мелашка Балаш
 - Д баба Палажка
 - Е Маруся Кайдашиха
- 20 Просвітлення людини стосовно її суспільних прав, можливостей тощо – це сутність якого мистецтва?
- А романтизму
 - В сентименталізму
 - С бароко
 - Д модернізму
 - Е реалізму
21. Яке з видань (журнал, альманах) II пол. XIX ст. видається найдовше ?
- А „Киевская старина”
 - В „Друг”
 - С „Луна”
 - Д „Степ”
 - Е „Діло”
- 22 Який після Валуєвського циркуляра видано документ, що засвідчує черговий етап заборон української культури
- А Закон «Про засади державної мовної політики»
 - В Андрусівську угоду
 - С Столипінський циркуляр
 - Д Емський указ
 - Е заборона українських театральних
- 23 До якої галузі культурної і суспільної діяльності Б. Грінченко не був причетним?
- А художник
 - В мовознавець
 - С поет
 - Д публіцист
 - Е педагог
- 24 Який із псевдонімів найточніше відбиває сутність культурно-суспільної діяльності Б. Грінченка?
- А П. Вартовий
 - В М. Гримач
 - С Іван Перекотиполе

Д Борис Вільхівський
Е Л. Яворенко

- 25 Визначити жанр твору І. Нечуя-Левицького „Микола Джеря”:
- А соціально-побутова повість-хроніка
 - В соціальна повість
 - С соціально-психологічний роман
 - Д соціально-психологічна повість
 - Е натуралістична повість
- 26 Що спонукало Б. Грінченка перейти на українську мову ?
- А знайомство з П. Кулішем
 - В родинні зв'язки з Г. Квіткою-Основ'яненком
 - С навчання в Харківському університеті
 - Д знайомство з „Кобзарем” Т. Шевченка
 - Е знайомство з „Енеїдою” І. Котляревського
- 27 Яка головна думка громадянської поезії Б. Грінченка?
- А „Праця єдина з неволі нас вирве: Нумо до праці, брати!”
 - В „Поєднаймо з братом брат”
 - С „Краще кривду вже терпіти, / Ніж самим її чинити, / А ще краще, пане брате, / Ні чинить, ні зазнавати...”
 - Д „Праця єдина з неволі нас вирве: Нумо до праці, брати!”
 - Е „Поєднаймо з братом брат”
- 28 З якого вірша Павла Грабовського наведені рядки:
- Змалку кохайтесь в освіті,
Змалку розширюйте ум,
Бо доведеться у світі
Всяких навчатися дум
- А „Швачка”
 - В „Трудівниця”
 - С „До школи”
 - Д „До Н. К. С.”
 - Е „Я не співець чудовної природи”
- 29 Що не властиво ліро-епосу Б. Грінченка?
- А домінування історичної теми
 - В питання національних основ і духовного буття
 - С використання засобів іноказання
 - Д перевага морально-етичної проблематики
 - Е уникання сюжетів інонаціональних літератур

- 30 Одним із джерел баладних сюжетів Б. Грінченка є
- А романтизм
 - В міфологія
 - С революція 1905–1907 років
 - Д реформа 1861 року
 - Е розвиток капіталізму
31. Кому з персонажів п'єси Івана Карпенка-Карого Котляревський „без надобності”
- А Калитка із п'єси „Сто тисяч”
 - В Мартин Боруля із однойменної п'єси
 - С Пузир із п'єси „Хазяїн”
 - Д Цокуль із п'єси „Наймичка”
 - Е Макару Барильченку із п'єси „Суєта”
- 32 Кому з персонажів комедії „Хазяїн” Івана Карпенка-Карого належать ці слова: „Поети єсть сіль землі, гордість і слава того народу...”?
- А дочці Пузиря Соні
 - В учителеві Калиновичу
 - С поміщикові Золотницькому
 - Д управителеві Ліхтаренку
 - Е Пузиреві
- 33 Перша збірка поезій Івана Франка:
- А „Баляди і розкази”
 - В „Зів'яле листя”
 - С „Із днів журби”
 - Д „З вершин і низин”
 - Е „Мій Ізмарагд”
- 34 Збірка Івана Франка „З вершин і низин” відкривається віршем
- А „Думи, діти мої”
 - В „Гімн”
 - С „Земле, моя всеплодющая мати”
 - Д „Наймит”
 - Е „Сипле, сипле, сипле сніг”
- 35 До кого звернені слова І. Франка:
- Апостол правди і науки,
Котрого ждав ти день по дню,
Прийшов, протяг потужні руки –
І легіон ім'я йому?
- А до Івана Нечуя-Левицького
 - В до Бориса Грінченка
 - С до Михайла Драгоманова

Д до Павла Грабовського
Е до Тараса Шевченка

36 Яка з поем Івана Франка розпочинається словами:

Народе мій, замучений, розбитий,
Мов паралітик той на роздорожжю,
Людським презирством, ніби струпом вкритий!..

- А „Іван Вишенський”
- В „Сурка”
- С „На Святоюрській горі”
- Д „Мойсей”
- Е „Святий Валенсій”

37 Котру з пісень написав Іван Франко?

- А „Дивлюсь я на небо”
- В „На калині мене мати колихала”
- С „Ой ти, дівчино, з горіха зерня...”
- Д „Ніч яка, Господи, місячна...”
- Е „Стоїть гора високая”

38 До якої поетичної збірки увійшли вірші Івана Франка „Червона калино, чого в лузі гнешся?”, „Чого являєшся мені у сні?”:

- А „Зів’яле листя”
- В „З вершин і низин”
- С „Semper tiro”
- Д „Із днів журби ”
- Е „Мій Ізмарагд”

39 З якого твору Івана Франка ці рядки:

Я син народу,
Що вгору йде, хоч був запертий в льох,
Мій поклик: праця, щастя і свобода,
Я є мужик, пролог, не епілог:

- А „Беркут ”
- В „Декадент ”
- С „Наймит”
- Д „Товаришам із тюрми ”
- Е „Поєдинок”

40. Кому належать слова:

Книги – морська глибина:
Хто в них пірне аж до дна,
Той, хоч і труду мав досить,
Дивнії перли виносить:

- А Лесі Українці
- В Івану Франкові
- С Борису Грінченкові
- Д Павлу Грабовському
- Е Іванові Нечуєві-Левицькому

41 У якому році було засновано український професійний театр на Східній Україні?

- А у 1882
- В у 1875
- С у 1880
- Д у 1887
- Е у 1889

42 У якому році було засновано театр на Західній Україні?

- А у 1864
- В у 1865
- С у 1875
- Д у 1880
- Е у 1885

43 Хто став прототипом образу Чіпчиної баби в романі Панаса Мирного та Івана Білика „Хіба ревуть воли, як ясла повні? ”

- А сільська жінка, на ім'я Оришка, яка наймалася до Мирних на сезонні роботи
- В одна з кріпачок Мирних на ім'я Оришка, що жила на своєму ґрунті
- С баба Оришка, яка жила при дворі Мирних
- Д миргородська баба Оришка, яка чудово розповідала казки
- Е рідна баба Панаса Мирного

44 Яка подія стала приводом для хвилювань письменника, спричинених жандармськими обшуками його помешкання

- А робота в Гадяцькому повітовому суді
- В участь у роботі III Археологічного з'їзду
- С стосунки з Олександрою Михайлівною Шейдеман
- Д причетність до Київського етнографічного відділу Російського імператорського географічного товариства
- Е переїзд до Полтави молодшого брата письменника Юрія

45 Наскрізною темою художніх творів Панаса Мирного є

- А тема жіночої долі
- В тема землі
- С тема любові до Батьківщини
- Д тема руйнівного впливу солдатчини
- Е тема інтелігенції

- 46 Яка з іпостасей не властива Панасу Мирному?
А поет
В драматург
С укладач словника
D етнограф
Е перекладач
- 47 Панас Мирний дебютував...
А віршем „Україні”
В „Казкою про правду і Кривду”
С перекладами творів Шекспіра
D повістю „Лихі люди”
Е драмою „Лимерівна”
- 48 Повість „Лихий попутав” є новим прочитанням теми, яка порушувалася...
А Пантелеймоном Кулішем у „Марусі Богуславці”
В Тарасом Шевченком у „Великому льосі”
С Григорієм Квіткою-Основ’яненком у „Сердешній Оксані”
D Марком Вовчком у „Інститутці”
Е Євгеном Гребінкою в „Чайковському”
- 49 Об’єктивно-епічна оповідь дала можливість Панасу Мирному ...
А докладно змалювати історію села Мар’янівка в романі „Повія”
В Тарасом Шевченком у „Великому льосі”
С утвердити класицистичні канони в українській літературі
D перейти від реалізму до модернізму
Е утвердити психологічний аналіз, збагативши його новими виражальними засобами
- 50 Принципи реальності, національності й народності в літературі І. Нечуй-Левицький відстоював у полеміці з...
А П. Кулішем та М. Драгомановим
В Ю. Федьковичем та М. Драгомановим
С П. Кулішем та І. Франком
D М. Драгомановим й І. Франком
Е Ю. Федьковичем й І. Франком
- 51 Літературні маски І. Нечуя-Левицького
А І. Баштовий, А. Глаголь, О. Криницький, І. Нечуй
В І. Баштановий, А. Глагол, О. Кришницький, І. Нечуй
С І. Бурштиновий, А. Голунь, О. Кримський, І. Нечай
D І. Баштовий, А. Глагол, О. Крамницький, І. Нечуй
Е І. Баштовий, А. Глаголь, О. Крамницький, І. Нечай

- 52 І. Нечуй-Левицький почав писати по-українськи під впливом
А журналу „Основа” й „Кобзаря” Т. Шевченка
В журналу „Основа” й „Народних оповідань” Марка Вовчка
С газети „Чернігівський листок” „Чорної ради” П. Куліша
D „Українського журналу” й „Марка Проклятого” О. Стороженка
Е часопису „Киевская старина” й „Енеїди” І. Котляревського
- 53 Дебютним твором І. Нечуя-Левицького є...
А „Хмари”
В „Запорожці”
С „Микола Джеря”
D „Поміж ворогами”
Е „Дві московки”
- 54 У художній спадщині І. Нечуя-Левицького немає творів на тему
А інтелігенції
В солдатчини
С полонізації
D історії
Е еміграції
- 55 І. Нечуй-Левицький писав у напрямі
А реалізму
В романтизму
С орнаменталізму
D сентименталізму
Е класицизму
- 56 Хто з письменників інколи писав твори у співавторстві зі своєю донькою?
А Б. Грінченко
В М. Кропивницький
С М. Старицький
D Я. Щоголев
Е І. Франко
- 57 Хто автор твору „Товаришки?”
А Б. Грінченко
В М. Кропивницький
С М. Старицький
D Олена Пчілка
Е І. Франко

58 Хто з письменників дебютував на Катеринославщині?

- A Б. Грінченко
- B М. Кропивницький
- C І. Манжура
- D Олена Пчілка
- E І. Франко

59 Кого з письменників вважають останнім романтиком?

- A Б. Грінченко
- B М. Кропивницький
- C І. Манжура
- D Я. Щоголев
- E І. Франко

60 Кого Олена Пчілка мала на увазі, говорячи, що він: „великий світач” театру

- A Б. Грінченко
- B М. Старицький
- C М. Кропивницький
- D І. Карпенко-Карий
- E І. Франко

Відповіді до тестів: 1 – A 2 – D; 3– C; 4 – E; 5 – C; 6 – A; 7 – A; 8– E; 9 – C; 10 – B; 11 – C; 12 – E; 13 – B; 14 – B; 15 – D; 16 – C; 17 – A; 18 – D; 19 – D; 20 – E; 21 – A; 22 – D; 23 – A; 24 – A; 25 – A; 26 – D; 27 – D; 28 – C; 29 – E; 30 – B; 31 – C; 32 – C; 33 – A; 34 – B; 35 – E; 36 – D; 37 – C; 38 – A; 39 – B; 40 – B; 41 – A; 42 – C; 43 – C; 44– B; 45 – A; 46 – C; 47 – A; 48 – C; 49 – E; 50 – D; 51 – A; 52 – A; 53 – E; 54 – E; 55 – A; 56 – C; 57 – D; 58 – C; 59 – A; 60 – C.

КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Алегорія (грецьк. allēgoria, від állos – інший і agoreío – говорю – інакомовлення) – спосіб двопланового художнього зображення, що ґрунтується на приховуванні реальних осіб, явищ і предметів під конкретними художніми образами з відповідними асоціаціями з характерними ознаками приховуваного.

Архетип (грецьк. archē – початок, typos – образ) – первісний образ, ідея. Архетип актуалізується і виявляється через символи, образи уяви, які мають прихований сенс і потребують відповідного тлумачення.

Байка (від. лат. fabula – оповідь) – різновид ліро-епічних творів. Короткий, переважно віршований твір, алегоричного змісту із повчальною метою.

Герой – дійова особа, образ, широко і всебічно зображений, наділений яскравим характером, окреслений взаєминами з довкіллям, зв'язками із соціальним, національним, історичним контекстом.

Гімн (грецьк. hýmnos – похвальна пісня) – урочистий музичний твір на слова символічно-програмного змісту, вживається здебільшого як символ держави.

Гіпербола (грецьк. hyperbole – перебільшення) – різновид тропа, що полягає в надмірному перебільшенні характерних властивостей чи ознак певного предмета, явища або дії задля особливого увиразнення художнього зображення чи виявлення емоційно-естетичного ставлення до нього.

Гуманізм (лат. humanus – людський, людяний) – в етичному плані – моральний принцип, в основі якого лежить переконаність у безмежних можливостях людини, її здатності до удосконалення, вимога свободи й захисту гідності, ідея про право людини на щастя. Вужче – людяність, увага й любов до людини, готовність їй допомогти.

Гумор (лат. humor – волога, рідина) – різновид комічного, відображення смішного в життєвих явищах і людських характерах.

Декаданс (фр. decadence від лат. decadentia – занепад) – кризове явище в літературі, мистецтві, культурі.

Дилогія (грецьк. di – двічі, logos – слово) – два самостійні твори, поєднані спільним ідейним задумом, героєм, зображенням певних явищ. Водночас кожен із них може мати свою сюжетно-композиційну лінію.

Дитяча література – твори, написані дітьми; твори для читання дитячою аудиторією, їх ще називають творами для дітей. Твори, придатні для читання як дітьми, так і дорослими, називають творами для дітей.

Драма (грецьк. drama – дія) – п'єса соціального чи побутового характеру з гострим конфліктом, який розвивається в постійній напрузі. Герої – переважно звичайні, рядові люди. Автор прагне розкрити їх психологію, дослідити еволюцію характерів, мотивацію вчинків і дій.

Драматизм – загострена напруженість дії певного художнього твору будь-якого роду літератури.

Екскурс (лат. *excursus* – відхилення, відступ) – відхилення від основної сюжетної лінії, теми задля висвітлення додаткових, побічних питань. Визначається часовий екскурс та просторовий; здійснюється за допомогою введення у художній текст додаткових епізодів, вставних новел, нових персонажів, авторських ретроспекцій тощо.

Емський указ – розпорядження про заборону друкувати в Російській імперії будь-які книжки українською мовою чи завозити їх з-за кордону, підписане 1876 року Олександром II в німецькому місті Емсі, де він відпочивав. Прийняття такого документа зумовлювалося активізацією українського руху на початку 70-х років XIX століття, незважаючи на раніше розісланий Валуєвський циркуляр.

Етнографізм (грецьк. *ethnos* – плем'я, народ і *grapho* – пишу) – відображення в літературі й мистецтві національного традиційного побуту (житла, господарства, ремесла, одягу, їжі, родинного життя тощо), звичаїв, обрядів.

Ідея (грецьк. *idēa* – першообраз) – емоційно-інтелектуальна, пафосна спрямованість художнього твору, яка може бути охарактеризована як провідна думка, ядро задуму автора.

Інсценізація (лат. *in* – на і *scaena* – сцена) – міжродова переробка літературного твору для використання його на театральній сцені. Має на меті засобами драматургії передати ідейно-художній зміст адаптованого тексту. Передбачає і можливість нової його інтерпретації.

Ліричний герой – друге ліричне “Я” поета. Разом з тим ліричний герой не отожднюється з поетом, з його душевним станом, він живе своїм життям у новій художній дійсності. Між ними існує естетична єдність, певний естетичний ідеал, виражений у тексті віршованих творів.

Літературний напрям – упорядкований комплекс ідейно-художніх тенденцій, сталих у низці найвизначніших творів, написаних упродовж одного часу.

Літературний процес – літературне життя в усіх його проявах: написанні творів, побутуванні стилів, шкіл, методів. науки і критики тощо.

Літературна течія – комплекс художніх принципів і прийомів, спільних для письменників певного літературного угруповання.

Колізія (лат. *collisio* – зіткнення) – гостра суперечність, зіткнення протилежних сил, інтересів, переконань, мотивів, джерело конфлікту та форма його реалізації у літературному творі.

Комедія (грецьк. *kōmōdia*, від *kōmos* – весела процесія і *ode* – пісня) – драматичний твір, у якому засобами гумору та сатири розвінчуються суспільні й побутові явища, розкривається смішне в навколишній дійсності чи людині.

Композиція (лат. *composition* – побудова, складання, поєднання, створення) – побудова твору, доцільне поєднання всіх його компонентів у художньо-естетичну цілісність, зумовлену логікою зображеного,

представленого читачеві світу, світоглядною позицією, естетичним ідеалом, задумом письменника, нормами обраного жанру, орієнтацією на адресата.

Конфлікт (лат. conflictus – зіткнення, сутичка) – зіткнення протилежних інтересів і поглядів, напруження і крайнє загострення суперечностей, що призводить до активних дій, ускладнень, боротьби, супроводжуваних складними колізіями.

Контраст (фр. contraste – протилежність) – різко окреслена протилежність у чомусь: рисах характеру, властивостях предметів чи явищ. В основі має антитетичний принцип світосприйняття.

Мелодрама (грецьк. mélos – пісня, drama – дія) – різновид європейської драми ХІХ століття, характерними рисами якої були: відверта морально-дидактична тенденція, гостра інтрига, гіперболізоване зображення пристрастей (“сльозливість”), прямолінійний поділ героїв на “добрих” і “злих”.

Наратив – сукупність подій із яких складається текст.

Наратор – особа, яка веде оповідь.

Нарація – процес оповіді.

Натуралізм (фр. naturalisme, лат. natura – природа) – літературний напрям, характеризується об’єктивістським, фактографічним зображенням дійсності, трактуванням детермінованості людського характеру біологічними, спадковими чинниками та соціально-матеріальним середовищем.

Новела (від. італ. novella – новина) – невеликий епічний твір з динамічним сюжетом і несподіваним фіналом

Оповідання – невеликий епічний твір, сюжет якого заснований на певному епізоді з життя одного персонажа. Невеликі розміри оповідання вимагають нерозгалуженого, як правило, однолінійного, чіткого за побудовою сюжету. Характери показані здебільше у сформованому вигляді. Описів мало, вони стислі, лаконічні. Важливу роль відіграє художня деталь.

Пейзаж (фр. paysage від pays – країна, місцевість) – один із композиційних компонентів художнього твору: опис природи, будь-якого незамкненого простору зовнішнього світу.

Повість – епічний прозовий твір (рідше віршований), який характеризується однолінійним сюжетом, а за широтою охоплення життєвих явищ і глибиною їх розкриття займає проміжне місце між романом та оповіданням. Повість різниться від оповідання розгорнутішим сюжетом, більшою кількістю другорядних персонажів, повнішою та глибшою їх характеристикою, наявністю описів. Повість і роман схожі за предметом зображення, засобами зображення, розкриттям характерів. Але повість охоплює менше коло проблем, коротший період із життя героя. В повісті сюжет більш статичний: акцентується на глибшому аналізі одного чи кількох конфліктів, на описах.

Портрет (фр. portrait – зображення обличчя людини) – один із засобів характеротворення, типізації та індивідуалізації персонажів, описує зміни

зовнішнього вигляду персонажів у конкретних ситуаціях, у взаєминах поміж ними. Пильна увага до портретів персонажів ґрунтується на загальній закономірності, згідно з якою внутрішні психічні стани людей відбиваються в міміці, пантоміміці, в динаміці мовлення тощо, що допомагає в процесі спілкування глибше розуміти внутрішній світ один одного. Окрім того, одяг людини часто свідчить про її естетичні смаки, риси вдачі, майновий стан, рід занять. Портрети персонажів бувають докладними, розгорнутими або фрагментарними.

Псевдонім (грецьк. pseudōnymos від pseudos – вигадка та опута – ім'я) – вигадане ім'я та прізвище митця.

Реалізм (лат. realis – речовий, дійсний) – один із ідейно-художніх напрямів у літературі й мистецтві ХІХ ст. Основоположною для реалізму є проблема взаємин людини і середовища, впливу соціально-історичних обставин на формування духовного світу (характеру) особистості. На перше місце в літературі виходить пізнавально-аналітичне начало, типізація дійсності утверджується як універсальний спосіб художнього узагальнення. Література стає засобом пізнання людиною себе і навколишнього світу, набуває аксіологічного (ідеологічного) звучання. Принцип вірності реальній дійсності усвідомлюється як критерій художності, як сама художність.

Роман (фр. roman – романський) – епічний жанровий різновид, місткий за обсягом, складний за будовою прозовий (рідше віршований) епічний твір, у якому широко охоплені життєві події, глибоко розкривається історія формування характерів багатьох персонажів. Головними структурними елементами роману є розповідь та творений нею уявний світ у просторі й часі, населений персонажами, наповнений подіями, ускладненими в сюжет. Крім оповіді (виклад від першої особи) або розповіді (виклад від третьої особи), роману властива пряма мова персонажів, описи, авторські відступи. Розповідач у своїй класичній формі, сформований реалістичним романом, – авторитарний творець уявного світу, котрий верховодить образами, формує їх, замикає в рамках свої інтерпретації та оцінки.

Стиль (лат. stilos – грифель для писання) – сукупність ознак, які характеризують твори певного часу, напряму, індивідуальну манеру письменника. До чинників стилю зараховують: світовідчуття письменника; тематику і проблематику, яка його переймає; закони і норми обраного ним жанру. Носіями стилю виступають елементи форми художнього твору: від фабули і сюжету, композиції, які перетворюють тематику твору, формуючи її з життєвого та уявного матеріалу, до мовних виразових форм (оповіді, розповіді; описи, монологи, діалоги) з їх лексико-синтаксичними структурами, інтонаційно-звуковими особливостями.

Сюжет (фр. sujet – тема, предмет) – подія чи система подій, покладена в основу епічних, драматичних, інколи ліричних творів, спосіб естетичного освоєння й осмислення, організації подій (художньої трансформації фабули), рух характерів у художньому часі й просторі.

Тема (грецьк. *théma* – те, що лежить в основі) – коло подій, життєвих явищ, змальованих, представлених у творі в органічному зв'язку з проблемою, яка з них постає і потребує осмислення.

Трагедія (грецьк. *tragōidia*, букв.: козлиня пісня) – драматичний твір, який ґрунтується на гострому, непримиренному конфлікті особистості, що прагне максимально втілити свої творчі потенції, з об'єктивною неможливістю їх реалізації. Конфлікт трагедії має глибокий філософський зміст, є надзвичайно актуальним у політичному, соціальному, духовному планах, відзначається високою напругою психологічних переживань героя.

Трагікомедія – драматичний твір з ознаками трагедії і комедії, світовітобачення якого ґрунтується на відносності життєвих цінностей і абсурду буття.

Фабула (лат. *fabula* – байка, розповідь, переказ, казка, історія) – один із невід'ємних чинників сюжету, його ядро, що визначає межі руху сюжету в часі й просторі.

Хронотоп (грецьк. *chronos* – час і *topos* – місце) – взаємозв'язок часових і просторових характеристик зображених у художньому творі явищ. Час у художньому світі постає як багатовимірна категорія, в якій розрізняють фабульно-сюжетний і оповідально-розповідний час. Художній час твору залежить від його наповненості важливими подіями та їх просторової осяжності. Художній простір у творі також не збігається з місцем розгортання подій чи перебуванням персонажів: локальний інтер'єр, пейзаж розмикають у широкий світ засобами ретроспекції. Характер і особливості хронотопу залежать від родо-жанрової структури твору, невіддільні від його суб'єктивної системи і є важливим чинником стильової визначеності художнього твору.

Художній метод – тип художнього осмислення й відтворення дійсності письменником.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ

Основна

1. Історія української літератури ХІХ століття (70–90-ті роки) : у 2 кн. : підруч. / за ред. О. Д. Гнідан. Київ : Вища школа, 2003. Кн. 1. 576 с.
2. Історія української літератури ХІХ століття : у 2 кн. : підруч. / за ред. акад. М. Г. Жулинського. Київ : Либідь, 2006. Кн. 2. 656 с.
3. Історія української літератури. ХІХ століття : у 3 кн. : навч. посіб. / за ред. М. Т. Яценка. Київ : Либідь, 1997. Кн. 3. 432 с. Іван Франко. *Історія української літератури ХІХ століття (70–90-ті роки)* : у 2 кн. : підруч. / за ред. О. Д. Гнідан. Київ : Вища школа, 2003. Кн. 2. С. 202–205.
4. Сірук В. Історія української літератури 2-ої половини ХІХ століття: мистецькі орієнтири, культурно-історичний контекст: навчальний посібник (для бакалаврів галузі знань 01 Освіта, спеціальності 014 Середня освіта програми „Українська мова та література. Світова література”; галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 035 Філологія, освітньої програми „Українська мова та література. Світова література”. Луцьк: Терен, 2021. 180 с.

Додаткова

1. Абрамова І. “Кайдашева сім’я”: моє прочитання : есей. *Літературний журнал одного автора*. Львів, 1998. № 8 (14). 20 с.
2. Абрамова І. Національний код героїв прози І. С. Нечуя-Левицького. *Вісник Запорізького державного університету* : зб. наук. Статей. Серія : Філологічні науки. 2004. № 2. С. 5–10.
3. Баран Є. Морально-етична проблематика в історичній романістиці І. С. Нечуя-Левицького. *Вісник Прикарпатського університету*. Серія : Філологія. Івано-Франківськ : Плай, 1995. Вип. 1. С. 61–67.
4. Басс І., Каспрук А. Іван Франко. Життєвий і творчий шлях. Київ : Наукова думка, 1983. 455 с.
5. Бойко Н. Герой й антигерой в історичних романах І. Нечуя-Левицького. *Дивослово*. 2001. № 1. С. 123–126.
6. Бойцун І. Культурна модель України в історичній белетристиці ХІХ століття. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Філологічні науки. Луганськ. 2009. № 3. Ч. 1. С. 51–55.
7. Бондар Л. „Тінь покійної любові”, образ Ольги Рошкевич у збірці Івана Франка „Із днів журби”. *Дзвін*. 2004. № 8. С. 141–147.
8. Бондаренко Ю. Міфологічна природа повісті Івана Франка “Захар Беркут”. *Дивослово*. 2000. № 1. С. 2–5.
9. Бондаренко Ю. Релігійна модель історії в поемі І. Франка „Мойсей”. *Дивослово*. 2004. № 11. С. 19–24.
10. Боровська Т. Філософія сміху І. Нечуя-Левицького: До проблеми аналізу сміховинних жанрів літератури. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2002. № 2. С. 40–44.

11. Вертій О. „Українська ідея” як феномен літератури: Народні джерела творчості Павла Грабовського. *Дивослово*. 2003. № 3. С. 15–20.
12. Вертій О. Народні джерела творчості Івана Франка. Тернопіль : Підручники і посібники. 1998. 253 с.
13. Вієвський В. Своєрідність жанру водевілю І. П. Котляревського та М. П. Кропивницького. *Наукові записки*. Кіровоград: РВЦ КДПУ. 2000. Вип. 27. С. 62–78.
14. Власенко В. Художня майстерність І. Нечуя-Левицького. Київ : Радянська школа, 1969. 184 с.
15. Водяна Л. До проблеми жанрової ідентифікації поеми „Лис Микита” І. Франка. *Вісник Запорізького державного університету* : зб. наук. статей. Серія : Філологічні науки. Запоріжжя : Запорізький державний університет, 2004. № 3. С. 43–46.
16. Габдрахманова Л. Історична проза І. Нечуя-Левицького: жанрово-стильові особливості. *Вісник Запорізького національного університету* : зб. наук. статей. Серія : Філологічні науки. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2010. № 2. С. 4–14..
17. Гаврилова Т. Народознавчий аспект повісті І. Нечуя-Левицького “Кайдашева сім’я”: (Окремі моменти вивчення твору). *Українська література в загальноосвітній школі*. 2005. № 4. С. 34–38.
18. Гаєвська Н. Вивчення творчості П. Грабовського. Київ : Наукова думка, 1989. 144 с.
19. Герман Н. Особливості трактування постаті Єремії Вишневецького в художній літературі. *Волинь філологічна: тексти й контексти*. 2008. Вип. 6. Ч. 1. С. 351–363.
20. Гнатюк М. До джерел тексту драми Панаса Мирного „У черницях”. *Слово і Час*. 1991. № 7. С. 39–43.
21. Гончар О. Перший симфоніст української прози. Гончар О. Письменницькі роздуми. Київ : Дніпро, 1980. – С. 64–74.
22. Гриневич В. З історії написання та публікації історії художньої прози М. Старицького. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2004. № 7. С. 5–9.
23. Грицай М. Панас Мирний : Нарис життя і творчості. Київ : Дніпро, 1986. 191 с.
24. Гуляк А. „Все я бачив... од усього серце надривалось...”: (Історизм поетичного мовлення Я. Щоголева. До 180-річчя від дня народження поета). *Визвольний шлях*. 2003. № 4. С. 99–113.
25. Дей О. Іван Франко. Життя і діяльність. Київ : Дніпро, 1981. 353 с.
26. Дем’янівська Л. Іван Карпенко-Карий: Життя і творчість : навч. посіб. Київ : Либідь, 1995. 144 с.
27. Денисюк І. Перебудова і франкознавство. *Слово і Час*. 1990. № 10. С. 56–62; № 11. С. 13–29.
28. Долгушева О. “Родинна сварка” у творах І. Нечуя-Левицького у світлі конфліктології та культурології. *Вісник Запорізького державного*

- університету : зб. наук. Статей. Серія : Філологічні науки. 2004. № 2. С. 60–65.
29. Дрофань Л. Олена Пчілка. *Українська мова і література в школі*. 1990. № 10. С. 83–87.
30. Дубей О. Історичний наратив повісті І. Франка “Захар Беркут”. *Література й історія* : матеріали Всеукраїнської наукової конференції (08–11 жовтня 2020 р.): у 2-х ч. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2020. Ч. 1. С. 69–73.
31. Єфремов С. В тісних рямцях. *Слово і Час*. 1992. № 5. С. 22–32; 1992. № 6. С. 37–45.
32. Жук Н. Проза Івана Франка. Київ : Вища школа, 1977. 172 с.
33. Жулинський М. Духовний пророк нації: (Національна ідея у світогляді І. Франка). *Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2000. № 6. С. 6–7.
34. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст. Франківський період. Київ : Факт, 1992. 117 с.
35. Зінченко Н. „Мета ясна й проста – народ й Україна” (Інтелігент-демократ у творах І. Нечуя-Левицького). *Слово і Час*. 1991. № 8. С. 42–48.
36. Зінченко Н. Національне як загальнолюдська цінність в українській літературі другої половини XIX століття. *Рідний край*. 2000. № 2. С. 61–65.
37. Іван Франко – майстер слова і дослідник літератури (До 125-річчя від дня народження). Київ : Наукова думка, 1981. 308 с.
38. Іван Франко і світова культура : матеріали Міжнародного симпозіуму ЮНЕСКО : у 2 кн. Київ : Наукова думка, 1990. Кн. 1. 506 с.; Кн. 2. 504 с.
39. Іванченко Р. Іван Нечуй-Левицький. Київ : Дніпро, 1980. 180 с.
40. Івашків В. Українська романтична драма 30–80-років XIX ст. Київ : Наукова думка, 1990. 142 с.
41. Ільницький О. Конфлікт між козацьким і селянським світоглядом у романі “Хіба ревуть воли, як ясла повні?” *Слово і Час*. 1990. № 4. С. 50–57.
42. Кавун Л. Повість Івана Нечуя-Левицького “Кайдашева сім’я” і мімезис. *Проблеми інтерпретації художнього твору*. 2018. № 26. С. 97–105.
43. Калинчук А. Особливості характеротворення в історичних романах І. Нечуя-Левицького. *Слово і Час*. 2000. № 11. С. 26–32.
44. Канівська Л. „Простір страждання” Франкового героя-інтелігента: Психолого-біографічний ракурс. *Слово і Час*. 2004. № 9. С. 44–53.
45. Канівська Л. „Чоловік не сам жиє на світі, а з людьми”: художньо-психологічна концепція між особистісних стосунків у романістиці І. Франка. *Дивослово*. 2004. № 3. С. 55–58.
46. Карамаш С. Лікар Лесі Українки та Олени Пчілки. *Науковий світ*. 2002. № 11. С. 24–25.

47. Каспрук А. Філософські поеми І. Франка. Київ : Наукова думка, 1965. 188 с.
48. Квіт С. Іван Франко і Михайло Грушевський. *Слово і Час*. 1991. № 1. С. 61–71.
49. Киричок П. Марко Кропивницький і театральне мистецтво Криму. *Слово і Час*. 1994. № 7. С. 84–88.
50. Киричок П. Марко Кропивницький. Нарис життя і творчості. Київ : Дніпро, 1985. 150 с.
51. Кіліченко Л. “Се будуть дні відродження народного”. Повість І. Франка “Захар Беркут” і вивчення її в 7-му класі. *Франкова криниця*. Вивчення творчості І. Я. Франка в школі. Київ : Радянська школа, 1991. С. 139–166.
52. Клим’юк Ю. „Дух, наука, думка, воля...”: (До вивчення „Гімну” І. Франка). *Урок української*. 2002. № 11–12. С. 34–36.
53. Клим’юк Ю. Особливості формування жанрової системи лірики Івана Франка. *Слово і Час*. 2004. № 8. С. 30–39.
54. Ковальчук А. „На дні” душі переступника: (Франкова поетика аналізу). *Мандрівець*. 2000. № 3–4. С. 69–74.
55. Ковдя С. Новаторство Панаса Мирного у створенні системи персонажів. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2003. № 5. С. 8–10.
56. Корифеї українського театру. Матеріали про діяльність театру корифеїв : зб. Київ : Мистецтво, 1982. 309 с.
57. Кузнєцов Ю. Розвиток психологізму в українській прозі кінця ХІХ – початку ХХ ст. *Проблеми історії та теорії реалізму української літератури ХІХ – початку ХХ ст.* Київ : Наукова думка, 1991. С. 221–249.
58. Лапко О. Проблема митця і мистецтва в рецепції Якова Щоголева. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Філологічні науки. Луганськ. 2011. № 3. С. 154–161.
59. Легкий М. За лаштунками психіки автора: (Сновидіння у Франкових сюжетах). *Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2000. № 6. С. 68–76.
60. Луцишин О. Літературне покоління в науково-критичному трактуванні І. Франка. *Дивослово*. 1997. № 3. С. 5–18.
61. Майдан О. Психологічні спостереження Панаса Мирного в жанрі роману. *Слово і Час*. 1999. № 10. С. 28–32.
62. Малютіна Н. Українська драматургія кінця ХІХ – початку ХХ ст. : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2010. 256 с.
63. Мелешко В. Художні засоби творення образів інтелігентів у повістях Панаса. *Рідний край*. 2011. № 1. С. 99–105.
64. Михальчук О. Об’єктивний тип романного мислення: (Роман “Хіба ревуть воли, як ясла повні?”). *Слово і Час*. 1994. № 4–5. С. 22–26.
65. Міщук Р. Проблеми сучасного прочитання української класики ХІХ – початку ХХ століття. *Слово і Час*. 1994. № 6. С. 44–50.

66. Могильницька Г. Духовний заповіт українському народові (Вивчаючи „Мойсея” Івана Франка). *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2006. № 6. С. 56–64.
67. Могильницька Г. Люди на бездоріжжі: комедія про трагедію: до проблеми адекватного прочитання української класики (І. Нечуй-Левицький). *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2009. № 12. С. 106–122.
68. Мороз Л. Нова реалістична драма в українській літературі кінця ХІХ – початку ХХ ст. *Проблеми історії та теорії реалізму української літератури ХІХ – поч. ХХ ст.* Київ : Наукова думка, 1991. С. 192–221.
69. Муравецька Я. Інтермедіальні засоби візуалізації повісті “Кайдашева сім’я”. *Spheres of Culture*. 2017. Volume XVI. С. 144–152.
70. Муравецька Я. Кінематографічна інтерпретація “Кайдашева сім’я”: візуальні стратегії. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Філологічні науки (літературознавство)*. 2017. № 2 (20). С. 150–154.
71. Набитович І. Поетика сакрохронотопу. Мітологічно-ритуальна структура й тваринний епос як архітектонічний ключ до історичної повісті І. Франка “Захар Беркут”: передчуття модерністського sacrum. *Набитович І. Універсум sacrum’у в художній прозі (від модернізму до постмодернізму) : монографія*. Дрогобич–Люблін : Посвіт, 2008. С. 321–333.
72. Нахлік Є. Загальноєвропейські ідейно-художні витоки і новаторство повісті І. Франка “Захар Беркут”. *І. Франко і світова культура : матеріали міжнародного симпозіуму ЮНЕСКО*. Київ : Наукова думка, 1990. Кн. 1. С. 252–255.
73. Індивідуальні стилі українських письменників ХІХ – поч. ХХ ст. : зб. наук. праць. Київ : Наукова думка, 1987. 309 с .
74. Нечуй-Левицький І. “Кайдашева сім’я”: Перший варіант початку повісті. *Урок української*. 2002. № 7. С. 46–47.
75. Ніколаєнко В. Релігійність як одна з духовних цінностей у трилогії М. Старицького “Богдан Хмельницький”. *Українська література: проблеми і перспективи: матеріали І Всеукраїнської заочної науково-практичної Інтернет-конференції*. 2020. С. 130–135.
76. Ніколаєнко В. Діалектичні параметри конфліктності у драмі М. Старицького „Талан”. *Південний архів. Філологічні науки : зб. наук. праць*. Вип. XXVIII. Херсон : ХДУ, 2005. С. 78–81.
77. Ніколаєнко В. Малюнок, пісня й танець у художньо-естетичній концепції повісті І. Нечуя-Левицького “Микола Джеря”. *“Сонячні кларнети: танець, музика, театр у літературних проєкціях” : матеріали Міжнародної наукової конференції*. Бердянськ : БДПУ, 2021. С. 135–137.
78. Ніколаєнко В. М. Роман І. Нечуя-Левицького “Гетьман Іван Виговський”: специфіка відображення історичної доби. *Запорізькі філологічні читання : зб. матеріалів Всеукраїнської наукової конференції Львів–Торунь : Liha-Pres*, 2023. С. 75–79.

79. Ніколаєнко В. Функції пейзажу в повісті Б. Грінченка “Сонячний промінь” *Література: інтегрований підхід у викладанні*. Львів–Торунь : Liha-Pres, 2024.
80. Ніколаєнко В., Винник К. Інформативність семантики кольору в повісті Панаса Мирного “Лихі люди” (“Товариші”). *Таїни художнього тексту* : зб. наук. праць. Дніпропетровськ : Пороги, 2007. С. 278–288.
81. Ніколаєнко В., Хом’як Т. Історія української літератури 70–90-х років ХІХ століття : навчально-методичний посібник для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр” професійного спрямування “Українська мова і література. Запоріжжя” : ЗНУ, 2015, 153 с.
82. Ніколаєнко В., Хом’як Т. Історія української літератури 70–90-х років ХІХ століття : навчально-методичний посібник / рекомендовано Міністерством освіти і наук України для студентів вищих навчальних закладів. Запоріжжя : ЗНУ, 2015, 153 с.
83. Новиков А. „Скрутна доба” Марка Кропивницького: Останні роки з життя. *Українська мова й література в школі*. 2001. № 3. С. 81–83.
84. Новиков А. М. Кропивницький і українське театральне мистецтво. *Дивослово*. 2004. № 2. С. 14–18.
85. Новиков А. Маловідома сторінка з творчого доробку М. Кропивницького. *Дивослово*. 2002. № 6. С. 5–6.
86. Новиков А. Образ жінки-страдниці у п’єсах драматургів театру корифеїв. *Дивослово*. 2004. № 7. С. 55–59.
87. Новиков А. Театральне мистецтво як естетична проблема (матеріали до вивчення української драматургії межі ХІХ–ХХ ст.). *Українська мова і література в школі*. 2006. № 3. С. 42–49.
88. Новиков А. Тема злочину і покарання у драматургії М. Кропивницького. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2003. № 3. С. 49–53.
89. Новиков А. Тема національного відродження України в духовній спадщині М. Кропивницького. *Дивослово*. 2001. № 2. С. 17–19.
90. Онацький Є. Іван Франко – дух, що тіло рве до бою. *Портрети в профіль*. Чикаго : Українсько-американська видавнича спілка, 1965. С. 93–99.
91. Павличко С. Фройдистський аналіз української класики: Шевченко, Костомаров, Куліш, Нечуй-Левицький. *Павличко С. Теорія літератури*. Київ : Основи, 2002. С. 257–263.
92. Погрібний А. Борис Грінченко. Київ : Дніпро, 1988. 268 с.
93. Погрібний А. Яків Щоголев. Київ : Дніпро, 1986. 166 с.
94. Пода О. Польські джерела роману І. С. Нечуя-Левицького “Князь Єремія Вишневецький”. *Вісник Запорізького державного університету* : зб. наук. статей. Серія : Філологічні науки. Запоріжжя : Запорізький державний університет, 2001. № 1. С. 95–99.
95. Поліщук В. Інтелігенція і народ у новелістиці Михайла Старицького. *Дивослово*. 2003. № 11. С. 6–11.

96. Поліщук В. Особливості сюжетобудови оповідань Михайла Старицького. *Слово і Час*. 2003. № 8. С. 23–32.
97. Поліщук В. Повісті Михайла Старицького : Монографічне дослідження. Черкаси : Брама, 2003. 156 с.
98. Походзіло М. І. Нечуй-Левицький. Літературний портрет. Київ : Дніпро, 1980. 147 с.
99. Починок Л. “Світ правди і любові”: християнський вектор життєтворчості Панаса Мирного. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. : Філологія. 2021. № 50, Т. 2. С. 46–50.
100. Приходько І. Тема національної зради у творчості І. Нечуя-Левицького. *Педагогічна думка*. 2010. № 3. С. 77–81.
101. Проблеми історії та теорії реалізму української літератури ХІХ – поч. ХХ ст. Київ : Наукова думка, 1991. 268 с.
102. Розвиток жанрів в українській літературі ХІХ – початку ХХ ст. Київ : Наукова думка, 1986. 296 с.
103. Розвозчик П. Поринаячи в історію пращурів (Погляд з майбутнього на історичну повість І. Франка “Захар Беркут”). *Українська література в загальноосвітній школі*. 1999. № 5. С. 50–52.
104. Ротач П. З етюдів до біографії Панаса Мирного. *Слово і Час*. 2003. № 2. С. 76–80.
105. Рудь В. Принцип „поетичної справедливості” та його вияв у драмі І. Франка „Украдене щастя”. *Радянське літературознавство*. 1986. № 5. С. 37–44.
106. Сидоренко О. „Хіба ревуть воли, як ясла повні?” – роман виховання. *Радянське літературознавство*. 1989. № 5. С. 40–49.
107. Сиротенко В. Стильове різноманіття творів Бориса Грінченка. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Філологічні науки. Луганськ. 2011. № 3. С. 92–99.
108. Сімович В. Панас Мирний “Лихі люди”. *Сімович В. Праці : у 2 т*. Чернівці, 2005. Т. 2. : Літературознавство. Культура. С. 359–360.
109. Скоць А. Історико-політична поема „На Святоюрській горі”. *Українське літературознавство*. Вип. 38. Львів : Видавництво Львівського ун-ту ім. І. Франка, 1982. С. 12–20.
110. Соловей Е. Загальнолюдські цінності в системі теоретичних поглядів Івана Франка. *Слово і Час*. 1990. № 8. С. 37–43.
111. Сюдюков І. На порозі вибору: історична проза Івана Нечуя-Левицького. *День*. 2005. 7 жовтня. С. 8.
112. Тарнавський М. Майстерність психологічного аналізу чи ілюзія психологізму? *Слово і Час*. 1992. № 8. С. 76–80.
113. Тихолоз Б. Тисячострунна арфа велета духу. *Дивослово*. 2005. № 8. С. 2–7.
114. Тихолоз Н. Від казки до compositio: Казковість як компонент composition у творчості Івана Франка. *Слово і Час*. 2005. № 4. С. 18–25.

115. Ткачук М. Жанрова структура прози Івана Франка (бориславський цикл та романи з життя інтелігенції). Тернопіль, 2003. 384 с.
116. Ткачук М. Лірика Івана Франка: До 150-річчя від дня народження Івана Франка: монографія. Київ : Світ знань, 2006. 296 с.
117. Ткачук М. Новаторство „вольних” сонетів Івана Франка. *Дивослово*. 2006. № 5. С. 46–54.
118. Ткачук М. Оновлення жанру веснянки в однойменному циклі Івана Франка. *Дивослово*. 2005. № 11. С. 41–46.
119. Ушкалов Л. Творча історія роману “Хіба ревуть воли, як ясла повні?” *Слово і Час*. 2019. № 5. С. 3–13.
120. Федоренко Т. Композиційний аналіз повісті Панаса Мирного „Лихо давнє й сьогочаснє”. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2003. № 1. С. 12–15.
121. Федченко П. „Апостол правди і науки”. *Слово і Час*. № 7. С. 36–42.
122. Франко І. Дещо про себе самого. *Слово і Час*. 1992. № 1. С. 24–28.
123. Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. *Франко І. Зібрання творів* : у 50 т. Київ : Наукова думка, 1984. Т. 41. С. 194–471.
124. Фролова К. Аналіз художнього твору. Київ : Радянська школа, 1975. 175 с.
125. Хачатурян К. Особливості часо-просторової організації роману Панаса Мирного “Хіба ревуть воли, як ясла повні?”. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини*. 2020. № 3 (27). С. 74–78.
126. Хачатурян К. Специфіка просторово-часової організації роману Панаса Мирного “Хіба ревуть воли, як ясла повні?” *Актуальні питання гуманітарних наук*. Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка. 2020. Вип. 34. Том 5. С. 146–152.
127. Хом’як Т. „Я син твій, нене Україно, народу парос я твого...” (характеристика ліричного героя в поезії І. Манжури). *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Філологічні науки. Луганськ. 2011. № 1. С. 96–104.
128. Хом’як Т. Марко Кропивницький : текст лекції. Запоріжжя, 1992. 21 с.
129. Хом’як Т. Олена Пчілка : текст лекції. Запоріжжя, 1993. 20 с.
130. Хом’як Т. Художня модель світу в поезії Якова Щоголева. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Філологічні науки. Луганськ. 2011. № 3. С. 111–118.
131. експериментував П. Гуманістичний пафос дитячих оповідань Б. Грінченка. *Література. Діти. Час*. Київ : Веселка, 1987. С. 69–80.
132. Хропко П. Діалогія Бориса Грінченка з життя села. *Дивослово*. 1997. № 2. С. 33–36.
133. Хропко П. Романи І. Нечуя-Левицького з життя інтелігенції. *Українська мова і література в школі*. 1988. № 11. С. 3–10.
134. Черкаський В. Вивчення творчості Панаса Мирного : посібник для вчителів. Київ : Радянська школа, 1983. 192 с.

135. Черкаський В. Художній світ Панаса Мирного. Київ : Дніпро, 1989. 350 с.
136. Швець А. Злочин і катарсис: кримінальний сюжет і проблеми художнього психологізму у прозі Івана Франка. Львів : від-ня Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка, 2003. 236 с.
137. Швець А. Соціальний протест як ознака демократичного світогляду персонажів художньої прози Панаса Мирного. *Рідний край*. 2006. № 2. С. 71–74.
138. Швець А. Художня функціональність кольорів у прозі Івана Франка. *Дивослово*. 2006. № 6. С. 54–59.
139. Шевченко З. Панас Мирний: Спроба сучасного прочитання життєвого і творчого шляху письменника. *Дивослово*. 2001. № 12. С. 45–48.
140. Шупта-В'язовська О. Преімпресіонізм у творчості Нечуя-Левицького. *Іван Нечуй-Левицький: постать та творчість*. Черкаси, 2008. С. 145–150.
141. Шупта-В'язовська О., Чорна М. Психологізм повісті Панаса Мирного “Лихі люди” в контексті художнього часу та простору. *Вісник Запорізького державного університету*. Серія : Філологічні науки. Запоріжжя : ЗДУ. 2004. № 4. С. 173–175.
142. Якимович Б. Видавнича діяльність Івана Франка у 70–80-х роках ХІХ ст. Львів : Світ, 1996. С. 25–42.
143. Якимчук П. Родинно-світоглядний філософський феномен Івана Нечуя-Левицького та вітчизняний християнсько-консервативний контекст. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2011. № 1. С. 41–49.

Інформаційні ресурси

1. Бродюк Ю. Художнє втілення образу батька в повісті “Кайдашева сім’я” І. Нечуя-Левицького та романі “Жменяки” М. Томчанина. URL: <https://litstud.knu.ua/khudozhnye-vtilennya-obrazu-bat-ka-v-povisti-kaydasheva-sim-ya-i-nechuya-levyts-koho-ta-romani-zhmenyaky-m-tomchaniya/>
2. Гончарук М. Проблеми основного тексту прозових творів Панаса Мирного 1870-х років. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20181127-panasa-mirnogo-1870-h>
3. Луцак С. Використання інтерактивних методик під час вивчення у 7 класі історико-географічного тла повісті “Захар Беркут” Івана Франка. URL: https://tvory.net.ua/ukrainska_literatura/statti/2/1770.html
4. Муравецька Я. Ілюстрована “Кайдашева сім’я”: візуальні стратегії у повісті Нечуя-Левицького та зображеннях Валерії Ляшенко. *Література на полі медій* : зб. наук. праць відділу теорії літератури та компаративістики Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. URL: <http://www.ilnan.gov.ua/media/k2/attachments/literatura-na-poli-media-nalyvajko.pdf>
5. Муравецька Я. Театральна інтерпретація повісті “Кайдашева сім’я”: візуальний аспект. *Синопсис: текст, контекст, медіа*. 2017. № 3 (19). URL: <http://synopsis.kubg.edu.ua/index.php/synopsis/article/view/269>

6. Сивкова І. Психологізм роману Івана Франка “Перехресні стежки”. URL: <https://eprints.cdu.edu.ua/949/1/108-33-41.pdf>
7. Сізова К. Особливості зображення людини у творах Панаса Мирного. URL: <https://tractatus.sumdu.edu.ua/Arhiv/2007-1/14.pdf>
8. Слюсаренко М. “Захар Беркут” Івана Франка як джерело відомостей про витoki українського публік рилейшнз. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/12512/1/Sliusarenko%20Mariia%20Ivanivna%202020.pdf>
9. Ткачук О. Мистецька реалізація екзистенційних мотивів у повістях Панаса Мирного. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/16508b20-e493-43d7-8bc3-abcfa9c3c89f/content>
10. Токмань Г. Екзистенціально-діалогічне прочитання соціологічних смислів у повісті І. Нечуя-Левицького “Кайдашева сім’я”. URL: <https://litstud.knu.ua/wp-content/uploads/2020/03/57-16.pdf>
11. Форманова С. Інвективний простір у романі І. Франка “Перехресні стежки. URL: <http://mova.onu.edu.ua/article/view/115862/121293>
12. Янковська Ж. Національно-концептний простір у романі Панаса Мирного “Хіба ревуть воли, як ясла повні?: паралельне прочитання (топос “Дім”). *Studia ukrainica posnaniensia*. 2019. Т. 7., № 1. URL: <https://doi.org/10.14746/sup.2019.7.1.19>

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ

1. Історія української літератури ХІХ століття (70–90-ті роки) : у 2 кн. : підруч. / за ред. О. Д. Гнідан. Київ : Вища школа, 2003. Кн. 1. 576 с.
2. Історія української літератури ХІХ століття : у 2 кн. : підруч. / за ред. акад. М. Г. Жулинського. Київ : Либідь, 2006. Кн. 2. 656 с.
3. Історія української літератури. ХІХ століття : у 3 кн. : навч. посіб. / за ред. М. Т. Яценка. Київ : Либідь, 1997. Кн. 3. 432 с. Іван Франко. *Історія української літератури ХІХ століття (70–90-ті роки)* : у 2 кн. : підруч. / за ред. О. Д. Гнідан. Київ : Вища школа, 2003. Кн. 2. С. 202–205.
4. Лексикон загального та порівняльного літературознавства. Чернівці : Золоті литаври, 2001. 636 с.
5. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / Ю. І. Ковалів. Київ : Академія, 2007. Т. 1. 608 с.; Т. 2. 624 с.
6. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. Київ : Академія, 1997. 752 с.
7. Ніколаєнко В., Хом'як Т. Історія української літератури 70–90-х років ХІХ століття : навчально-методичний посібник для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр” професійного спрямування “Українська мова і література. Запоріжжя” : ЗНУ, 2015, 153 с.
8. Ніколаєнко В., Хом'як Т. Історія української літератури 70–90-х років ХІХ століття : навчально-методичний посібник / рекомендовано Міністерством освіти і наук України для студентів вищих навчальних закладів. Запоріжжя : ЗНУ, 2015, 153 с.
9. Сірук В. Історія української літератури 2-ої половини ХІХ століття: мистецькі орієнтири, культурно-історичний контекст: навчальний посібник (для бакалаврів галузі знань 01 Освіта, спеціальності 014 Середня освіта програми „Українська мова та література. Світова література”; галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 035 Філологія, освітньої програми „Українська мова та література. Світова література”. Луцьк: Терен, 2021. 180 с.

(українською мовою)

Валентина Миколаївна Ніколаєнко

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ
70–90-х РОКІВ ХІХ СТОЛІТТЯ

Методичні рекомендації
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності «Середня освіта»
освітньо-професійної програми
«Середня освіта (Українська мова і література)»

Рецензент *Н. В. Горбач*
Відповідальний за випуск *В. М. Ніколаєнко*
Коректор *В. М. Ніколаєнко*